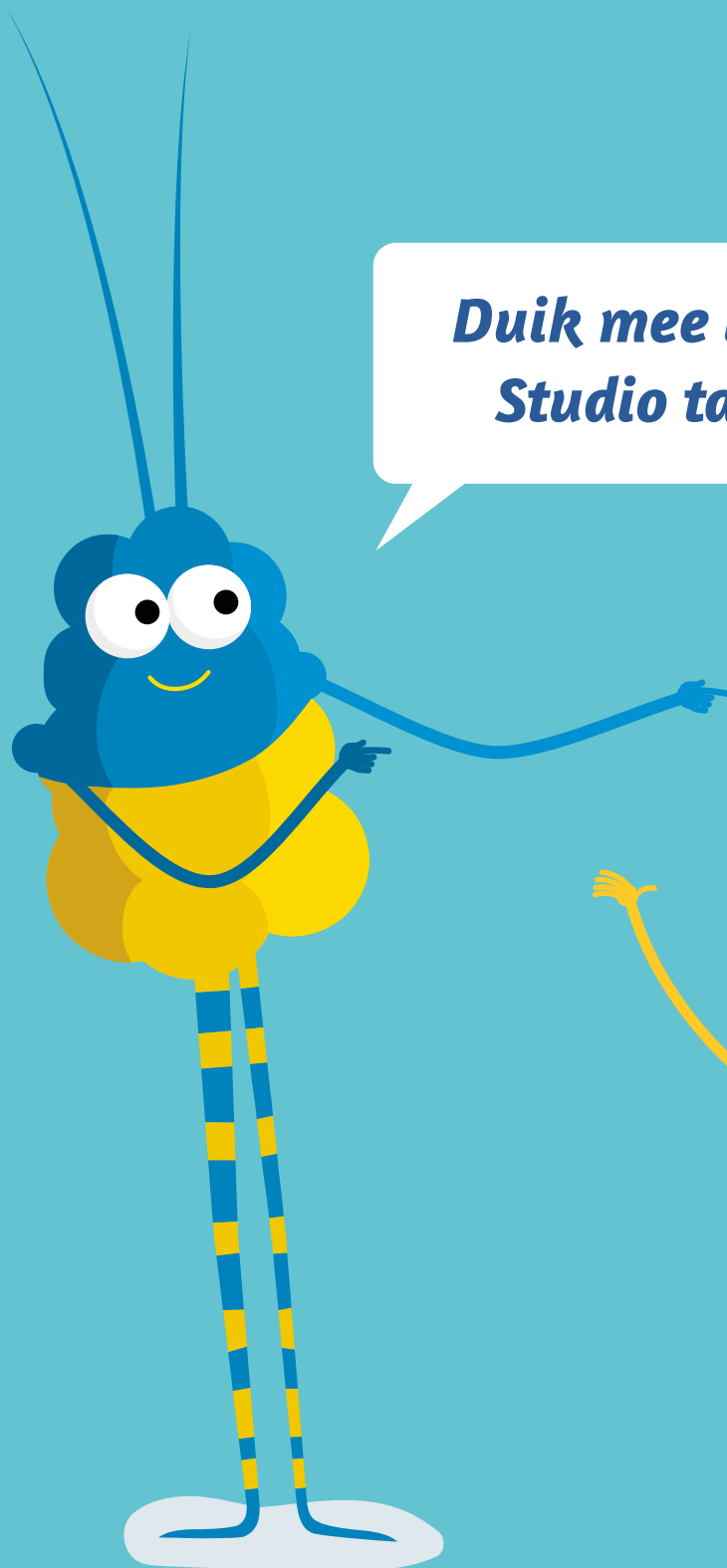

*Duik mee in de wereld van
Studio taal en spelling!*

Studio

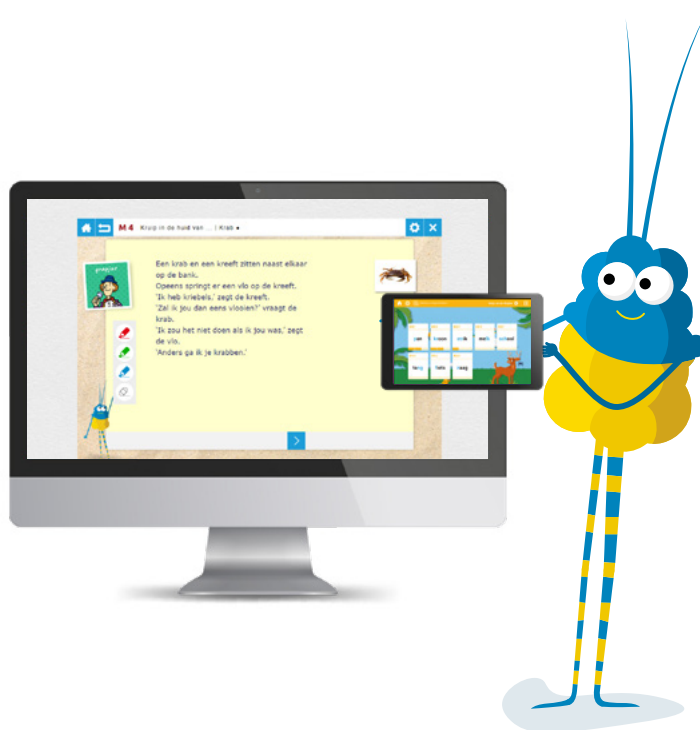
taal en spelling

Beste leerkracht,

In dit Doe-het-zelfpakket vind je enkele lessen van *Studio taal en spelling* om in jouw klas uit te proberen. Onze adviseurs hebben hun favoriete lessen geselecteerd, waardoor we ervan overtuigd zijn dat zowel jij als jouw leerlingen met veel plezier aan de slag zullen gaan met de lessen. Daarnaast vind je ook **Mijn woordenblad!**, **Studio leeswijzer** en **Studio woordwijzer** in dit Doe-het-zelfpakket. Dat zijn handige hulpmiddelen om in te zetten tijdens je lessen.

Met de **uitgebreide software** van *Studio taal en spelling* breng je taal écht tot leven. Activeer dus zeker jouw proeflicentie! Je vindt het stappenplan verderop in deze handleiding. Naast de lessen taal en spelling vind je ook nog enkele leuke tips om toe te passen tijdens andere vakken. We bieden je hiermee extra inspiratie om de methode nog meer tot leven te laten komen. De software van leerjaar 6 is volop in ontwikkeling. Neem zeker een kijkje in de leerkracht- en leerlingsoftware van leerjaar 4, zodat je een goed beeld krijgt van het digitaal schoolbord, het online programma om je lessen voor te bereiden en te monitoren, én de oefensoftware voor thuis en op school.

We wensen je veel plezier! Heb je nog een vraag of wat hulp nodig? Onze adviseurs staan voor je klaar. Neem contact op via uitgeverijzwijsen.be/adviseurs

Studio

taal en spelling

Doe-het-zelfpakket leerjaar 6

In dit Doe-het-zelfpakket vind je de lessen taal en spelling voor **leerjaar 6**. Laat je verwonderen en duik mee in de speciaal voor jou geselecteerde lessen uit blok 4 van *Studio taal en spelling*.

Ontdek hieronder nog extra **lestips!**

In blok 4 werken de leerlingen rond het thema gevoel.

In leerjaar 5 en 6 zijn de lessen begrijpend en studerend lezen telkens opgebouwd uit een reeks van drie lessen: een basisles begrijpend lezen, een vervolgles begrijpend lezen en een les studerend lezen. Per drie lessen staat eenzelfde onderwerp centraal. In blok 4 komen volgende onderwerpen aan bod: **'filosofie'** en **'gevoelens'**.

In de les **begrijpend lezen** maken de leerlingen kennis met **filosofie**. Met de pen in de hand leren ze heel wat bij over filosoferen. Wie weet schuilt er wel een filosoof in één van hen?

In de les **studerend lezen** verwerken de leerlingen informatie aan de hand van teksten over jeugdauteurs. Wie kent Annie M.G. Schmidt of Roald Dahl niet? Toch zijn er ook minder bekende dichters die meer dan de moeite waard zijn om te leren kennen. Ga samen op ontdekking met je leerlingen!

De leerlingen **schrijven** dialogen bij personages uit een boek dat ze gelezen hebben.

Vraag de leerlingen vooraf om een zelfgekozen jeugdboek mee te brengen naar de klas. Geef de boeken een centrale plaats op een leuk ingerichte boekentafel of in de boekenhoek. Stimuleer zo het lezen in de vrije tijd. Spoor de leerlingen aan om hun gelezen boek ook aan anderen aan te bevelen.

In de les **spreken/luisteren** voeren de leerlingen hun zelfgeschreven dialogen op.

Je kunt er ook voor kiezen om een aantal filmpjes van gespeelde scènes te laten zien. Zet daarbij zeker verschillende genres in. Kies voor een mix van vrolijke, droevige, komische en tragische scènes, maar denk zeker ook eens aan overacting en bloopers. Plezier gegarandeerd!

In de les **taalbeschouwing** onderzoeken de leerlingen taalgebruik bij schelden en vloeken.

Grijp bij dit onderwerp de kans om een groepsgesprek te voeren over het negatieve effect wanneer je harde woorden gebruikt om iemand aan te spreken. Misschien speelt er zich in de klas of op school een situatie af waarin de leerlingen zich herkennen en kun je dat zo bespreekbaar maken.

In leerjaar 6 is er zeker ook aandacht voor technisch en vloeiend lezen en voor leesbevordering.

Vraag jouw ter inzagepakket aan van *Studio taal* en ontdek het zelf: www.uitgeverijzwijsen.be/ter-inzagepakketten

Veel plezier! Laat ons zeker weten wat jouw favoriete les was.

Stap 1: inloggen via Licentieregie (<https://licentieregie.uitgeverijzwijsen.be>)

- Heeft je school nog **geen account** in licentieregie?
Wijs een persoon aan als beheerder en volg onderstaande stappen:

Bestellen Zwijsen-licenties

In Licentieregie kunt u namens uw school bestellingen doen voor een of meerdere online Zwijsen-programma's.

Heeft u al inloggegevens, dan kunt u direct **inloggen** voor uw school en direct licenties bestellen of beheren.

Uw school zoeken

Voer de vier cijfers in van de **postcode** van de school waarvoor u licentie(s) wilt bestellen en klik op de knop *Zoek op postcode*.

Postcode school:

Zoek op postcode

U doorloopt de volgende stappen in het bestelproces

1. Kies uw school of log in.

- Heeft je school **wel een account** in licentieregie?
De beheerder van de school moet zich aanmelden.

Opgelet: personen die **NIET** aangesteld zijn als beheerder van de school, kunnen onderstaande wijzigingen **NIET** verrichten in licentieregie of de leerkrachtmodule.

Stap 1a: kies de gewenste methode

Ga naar 'Methode kiezen.'

Vervolgens krijg je het overzicht aan licenties van de gekozen methode.

Programma	Licentie type en standaard	Aantal per groep/klas	Totaal Leerjaar	Totaal Leerjaar 1-4
Leerjaar 2	Software Studio Taal Leerjaar 2	€ 75,00	€ 125,00	-
Leerjaar 3	Software Studio Taal Leerjaar 3	€ 75,00	€ 125,00	€ 6,00
Leerjaar 4	Software Studio Taal Leerjaar 4	€ 75,00	€ 125,00	€ 6,00
			Totaal Leerjaar 2	€ 6,00
			Totaal Leerjaar 3	€ 6,00
			Totaal Leerjaar 4	€ 6,00
			Totaal Studio Taal	€ 6,00

Stap 1b: activeer de licentie

Activeer een licentie:

- Vink in het linkervakje de gewenste licentie (per leerjaar) aan.
- Kies voor 'vaste licentie' of 'proeflicentie' bij licentietype.
- Tenslotte klik je op het gewenste softwareprogramma, plaats deze in je winkelwagen en voltooi je bestelling.

Studio Taal	Licentie type en startdatum	Jaarprijs met instapkorting	Reguliere jaarprijs	Prijs
Leerjaar 2				
☒ Software Studio Taal Leerjaar 2	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 2	€ 0,00
Leerjaar 3				
☒ Software Studio Taal Leerjaar 3	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 3	€ 0,00
Leerjaar 4				
☒ Software Studio Taal Leerjaar 4	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 4	€ 0,00
			Totaal Studio Taal	€ 0,00

Programma's	Licentie type en startdatum	Jaarprijs met instapkorting	Reguliere jaarprijs	Prijs	Verwijder
Inhoud winkelwagen					
Software Studio Taal Leerjaar 2	Proeflicentie per direct ☒	€ 75,00	€ 125,00	-	
Software Studio Taal Leerjaar 3	Proeflicentie per direct ☒	€ 75,00	€ 125,00	-	
Software Studio Taal Leerjaar 4	Proeflicentie per direct ☒	€ 75,00	€ 125,00	-	
			Totaal bestelling	€ 0,00	

Proeflicentie = Uitgeverij Zwijsen biedt je de mogelijkheid om eenmalig de software 3 maanden gratis uit te proberen. Na deze periode stopt de software automatisch.

Indien je als school na de proefperiode van 3 maanden wenst verder te werken met de software, dien je bovenstaande stappen terug uit te voeren en bij licentietype te kiezen voor 'vaste licentie'.

Opgelet:

- Vergeet niet 'akkoord' aan te vinken.
- Zodra bevestigd, krijgt de beheerder per direct een mail toegestuurd. Via deze mail dien je nog de algemene voorwaarden te accepteren. Hierna kan de school met de software aan de slag. De beheerder kan dat op zijn/haar beurt leerkrachten van de andere klassen gaan toevoegen zodat deze ook actief aan de slag kunnen met de software.

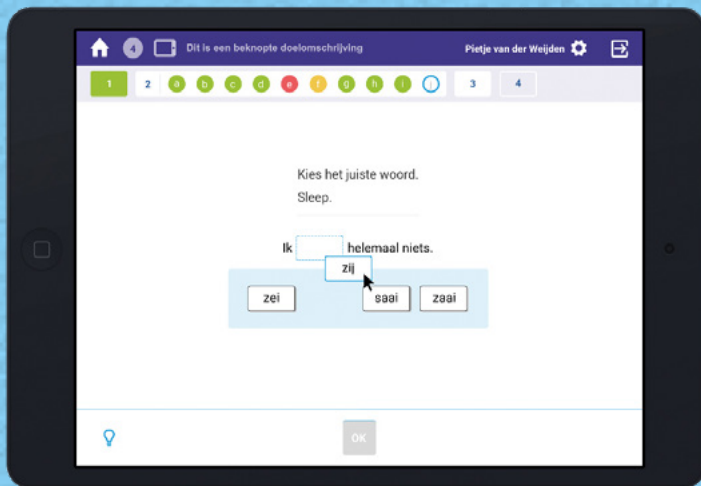
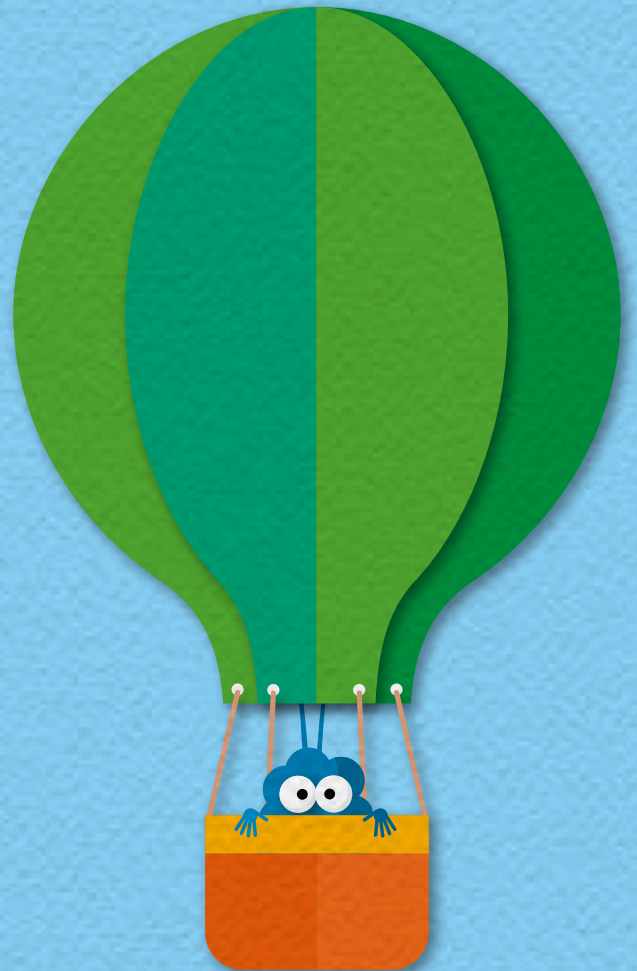
Dit doe je door: Klasbeheer > Leerkrachten > Invoeren > Gegevens effectief invoeren > Klik op 'toevoegen'

Ontdek de uitgebreide software van

Studio

taal & spelling

Met de oefensoftware oefenen leerlingen op hun eigen tempo én op hun eigen niveau, op school en thuis.

De voordelen van de oefensoftware:

- De software is **ADAPTIEF**: hij past zich aan aan het niveau van de leerling
- De leerkracht heeft inzicht in de resultaten
- Ruim aanbod aan oefeningen
- Aandacht voor automatisering
- Met beloningssysteem voor leerlingen

Kom je deze tekens tegen?

Doe dan dit.

Bespreek samen.

Werk samen met je buur.

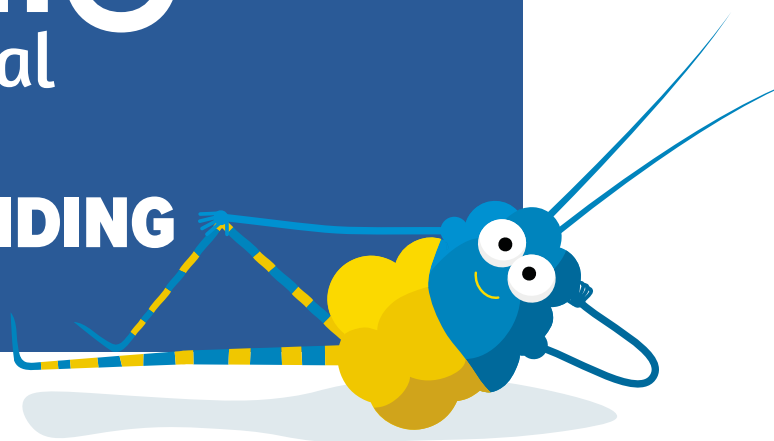

Lees de tip.

Studio
taal

HANDLEIDING

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Verken samen de tekst *Filosofie*.

Bespreek **klassikaal**:

- Welk soort tekst is dit? (een informatieve tekst)
- Waaraan zie je dat? (De tekst bestaat uit drie delen, elk met een tussentitel of kopje, afbeeldingen, gele kaders – waarschijnlijk met belangrijke informatie erin.)
- Waarover gaat de tekst, denk je? Waarom denk je dat?
- Wat weet je daar al over?

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

Vorm **heterogene groepen van drie of vier leerlingen**. De leerlingen bespreken in groep wat ze graag willen weten over filosofie. Ze noteren één vraag en kruisen ook het tekstdeel aan waarin ze het antwoord hopen te vinden.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de uitleg door.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

Vorm **heterogene groepen van drie of vier leerlingen**.

Begeleid de eerste opdrachten **klassikaal**.

Vanaf opdracht 6 werken de leerlingen zo veel mogelijk **zelfstandig** in groep.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de tekst *Filosofie* in zijn geheel. Dat doen ze **met de pen in de hand**.

Verwoord vooraf nog eens duidelijk wat je van hen verwacht tijdens deze fase:

- Je gaat nu de tekst een eerste keer volledig lezen. Als je tijdens het lezen dingen tegenkomt die je niet meteen snapt, dan zet je daar een vraagteken bij. Als er iets is wat jou opvalt, omdat je het interessant/grappig/raar/... vindt, dan zet je daar een uitroepteken bij. Plaats ook een uitroepteken wanneer je het antwoord leest op de vraag die je bij opdracht 2 noteerde. Daarna vergelijk je kort je vraagtekens en uitroeptekens met je groepsleden, zodat jullie elkaar kunnen helpen.

Op verkenning

1

Verken de tekst *Filosofie*.

Bespreek:

- Welk soort tekst is dit? Waarom denk je dat?
- Waarover gaat de tekst, denk je? Waarom denk je dat?
- Weet je daar al iets over?

2

Wat zou jij graag willen weten over filosofie?

Noteer één vraag waarop je het antwoord wilt vinden in de tekst.

In welk deel van de tekst denk je het antwoord te vinden? Zet er een kruisje bij.

Uitleg

Om een tekst beter te begrijpen kun je de **sleutelwoorden** en **belangrijke zinnen** aanduiden. Sleutelwoorden zijn woorden die aangeven wat echt belangrijk is in een stukje tekst.

De **hoofdgedachte** van een stukje tekst zegt kort waarover dat stukje gaat. Om de hoofdgedachte te bepalen kijk je naar de sleutelwoorden en belangrijke zinnen die je hebt aangeduid.

Filosofie

1 Diep nadenken

Oké, we gaan dus filosoferen. Maar wat is dat eigenlijk? Filosoferen is nadenken (en soms praten) over vragen waar eigenlijk niet echt een antwoord op is. Laten we zeggen: er is geen antwoordenboekje in de filosofie en je vindt de goede antwoorden ook niet op Wikipedia.

(volledige tekst op p. 11)

Aan de slag

3

Lees de tekst.

Vind je iets niet duidelijk? Noteer **?**.
Valt je iets op? Of lees je het antwoord op de vraag die je bij opdracht 2 opschreef? Noteer **!**.

Vergelijk met je groepsleden. Help elkaar met de stukjes waarbij jullie **?** hebben gezet.

Opdracht 4

Bespreek klassikaal:

- Om al jullie vragen over filosofie te kunnen beantwoorden, lezen we nu best de hele tekst **alinea per alinea**. We duiden de sleutelwoorden en de belangrijkste zinnen aan. Zo hebben we op het einde van de les een goed overzicht van alle belangrijke informatie.

- Ik zal met het eerste stukje beginnen.

Lees vervolgens regel 1-5 van de tekst voor. Verwoord hardop je denkstappen bij het bewerken van de tekst. De leerlingen duiden mee aan in de tekst in hun leerwerkboek. Vertel:

- De titel van dit stukje is 'Diep nadenken'. De titel vind ik al heel belangrijk, dus die ga ik aanduiden.

Overloop de rest van de alinea en verwoord telkens waarom je bepaalde zinnen of woorden wel of niet aanduidt.

- Wat is volgens jullie de hoofdgedachte van de eerste alinea? (Filosofie gaat over vragen waar geen echt antwoord op bestaat.)
- Wat voor vragen zouden dat kunnen zijn? (Misschien wordt dat later in de tekst nog duidelijk.)

Opdracht 5

Lees regel 6-12 van de tekst voor. Duid samen de **sleutelwoorden en belangrijkste zinnen** aan. Verklaar telkens waarom je bepaalde dingen wel of niet aanduidt.

Mogelijke woorden en zinsdelen die je kunt aanduiden: zélf goed en diep nadenken (r. 6-7), eigen antwoorden (r. 7), luisteren naar iemand met andere ideeën (r. 9), mag gelukkig altijd van idee veranderen (r. 9-10).

Laat de leerlingen vervolgens voorstellen doen over de **hoofdgedachte** van het tekstdeel.

Bespreek vervolgens of de leerlingen het **kopje** bij dit tekstdeel goed gekozen vinden. Kunnen ze zelf een beter kopje bedenken?

Bij het aanduiden van sleutelwoorden en belangrijke zinnen en het bepalen van de hoofdgedachte van het tekstdeel is er niet één juist antwoord. Dat biedt ruimte voor discussie. Laat de leerlingen inzien waarom sommige antwoorden beter zijn dan andere.

4

Lees samen met je leerkracht de eerste alinea van de tekst (r. 1-5).
- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

5

Lees samen met je leerkracht de tweede alinea van de tekst (r. 6-12).
- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

- Het kopje bij het eerste tekstdeel is 'Diep nadenken'.
Bespreek:
• Vind je dat kopje goed gekozen? Waarom wel/niet?
• Kun je een beter kopje bedenken? Welk?

6

Lees het tweede deel van de tekst (r. 13-25).

- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

- Het kopje bij het tweede tekstdeel is 'Op zoek naar de waarheid'.

Bespreek:

- Vind je dat kopje goed gekozen? Waarom wel/niet?
- Kun je een beter kopje bedenken? Welk?

7

Lees het derde deel van de tekst (r. 26-39).

- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

- Leg de tekst in de gele kaders uit in je eigen woorden.

- Het kopje bij dit tekstdeel is 'Dat is toch logisch!'.

Bespreek:

- Vind je dat kopje goed gekozen? Waarom wel/niet?
- Kun je een beter kopje bedenken? Welk?

Opdracht 6

De leerlingen lezen **in groep** regel 13-25 van de tekst opnieuw. Ze duiden de sleutelwoorden en belangrijkste zinnen aan, bepalen de hoofdgedachte van het tekstdeel en bespreken of ze het kopje goed gekozen vinden. **Begeleid** groepen bij wie het stroever loopt. Bespreek de antwoorden **klassikaal**.

Koppel ten slotte terug naar de **vraag** die je jezelf stelde op het einde van opdracht 4:

- Nu weet ik al wat beter wat er bedoeld wordt met vragen waarop niet echt een goed antwoord bestaat. Maar heel erg duidelijk vind ik het nog niet. Laten we de rest van de tekst lezen.

Vraag de leerlingen ook of ze zelf nog symbolen of andere toevoegingen hebben genoteerd om de tekst duidelijker te maken (bv. pijlen trekken, verbindingswoorden markeren ...).

Opdracht 7

De leerlingen lezen **in groep** regel 26-39 van de tekst opnieuw. Ze duiden de sleutelwoorden en belangrijkste zinnen aan, bepalen de hoofdgedachte van het tekstdeel en bespreken of ze het kopje goed gekozen vinden.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 8

De groepen gaan op zoek naar het **antwoord op de vraag** die ze bij opdracht 2 gesteld hebben. Ze duiden ook aan of ze het antwoord gevonden hebben op de plaats die ze vooraf verwachtten.

Koppel vervolgens terug naar het **leesdoel** dat je aan het begin van de les verwoord hebt:

- Wat hebben we nu bijgeleerd over filosofie? (Laat de leerlingen de inhoud van de tekst kort navertellen op basis van de sleutelwoorden en belangrijke zinnen die ze hebben aangeduid. Zo ervaren ze meteen het nut van wat ze tijdens deze les gedaan hebben.)
- Wat zou je nog meer willen weten? Op welke vragen vond je nog geen antwoord?

Opdracht 9

Dit is een **evaluatieopdracht**. De leerlingen duiden aan in welke mate de stellingen bij hen passen. Bespreek nadien klassikaal.

Terugkijken

- 8 Kijk terug naar je vraag bij opdracht 2.
- Noteer het antwoord op je vraag.

- Waar vond je het antwoord terug?
- In het tekstdeel dat ik had verwacht.
 - In een ander tekstdeel dan ik had verwacht.
 - Ik vond het antwoord niet terug in de tekst.

- 9 Wat past bij jou?
Duid aan.

Ik kan de sleutelwoorden en belangrijke zinnen in een tekst aanduiden.

Ik kan de hoofdgedachte van een tekstdeel samenvatten in één zin.

MATERIAAL

- Studio leeswijzer
- leerwerkboek p. 5-8

DIDACTISCHE INFO

- In leerjaar 5 en 6 zijn de lessen begrijpend en studerend lezen telkens opgebouwd uit een reeks van drie lessen: een basisles begrijpend lezen, een vervolgles begrijpend lezen en een les studerend lezen. Per drie lessen staat eenzelfde onderwerp centraal. In blok 4 komen volgende onderwerpen aan bod: 'filosofie' en 'gevoelens'. Tijdens de eerste drie lessen (B4Les2, B4Les4 en B4Les7) van dit blok lezen de leerlingen over 'filosofie'.
- Voor veel leerlingen is het niet eenvoudig om sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan te duiden in een tekst of om de hoofdgedachte van een tekst te bepalen. Omdat die vaardigheden echter heel belangrijk zijn om later goede samenvattingen te kunnen maken, besteed je hier best **voldoende tijd** aan. Dat kan ook buiten de lessen begrijpend lezen, bijvoorbeeld wanneer jullie een tekst lezen **tijdens de lessen wereldoriëntatie**.
- Om de leerlingen voldoende houvast te bieden start je de les best **geleid**. Bouw de ondersteuning geleidelijk aan af: start met **modeling** en laat pas daarna de leerlingen in groepen **zelfstandig** aan de slag gaan. In latere lessen, wanneer de leerlingen de vaardigheden al wat meer onder de knie hebben, kun je sneller overgaan naar het zelfstandig werken.

In de rugzak

In de lessen **begrijpend lezen** van blok 3 lag de focus op de leessleutel *tijdens het lezen* (Studio leeswijzer). De leerlingen hebben stilgestaan bij verwijs- en verbindingswoorden en bij verbanden binnen een tekstdeel.

En hierna

In B4Les4 (**begrijpend lezen**) oefenen de leerlingen verder op het aanduiden van sleutelwoorden en belangrijke zinnen en op het bepalen van de hoofdgedachte van een (stukje) tekst.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Nieuwsgierig zijn om nieuwe dingen te ontdekken en erover te leren/lezen.
- Gericht samenwerken in groep en daarbij voorstellen formuleren om tot een gezamenlijk antwoord te komen.
- Op basis van enkele begeleide voorbeelden een opgegeven taak zelfstandig aanpakken en daarbij doorzetten als het minder goed lukt.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **het argument**
een reden waarom het zo is als jij zegt
Wat voor argument heb jij om meisjes niet mee te laten doen?

- flexibel
hier: als je je gemakkelijk aanpast
Ik was eerst bang dat ik niet zou wennen aan het drukke stadsleven. Maar gelukkig ben ik vrij flexibel en paste ik me snel aan.
- kritisch
als je goed oplet of dingen in orde zijn of als je niet zomaar alles gelooft
Het is goed om kritisch te zijn: je moet niet zomaar alles geloven wat die grapjas je wil wijsmaken.
- de logica
de juiste manier van denken, redeneren
Kun je dat nog eens stap voor stap uitleggen? Die logica volg ik niet.
- het mysterie
een raadselachtig iets, iets waarvan je niets snapt
Het is een mysterie hoe dat schip 50 jaar geleden verdween. Tot op de dag van vandaag blijft dat raadsel onopgelost.
- nuchter
hier: kalm, met beide benen op de grond
Mijn vader reageerde emotioneel na het ongeluk, maar mijn moeder bleef heel nuchter.
niet gegeten of gedronken hebben
Als je voor een ingreep wordt opgenomen in het ziekenhuis, moet je nuchter zijn.
- zwetsen
onzin vertellen
Stop met zwetsen! Ik geloof geen woord van wat je zegt!

TEKST LEERWERKBOEK

Filosofie

1 Diep nadenken

Oké, we gaan dus filosoferen. Maar wat is dat eigenlijk? Filosoferen is nadenken (en soms praten) over vragen waar eigenlijk niet echt een antwoord op is. Laten we zeggen: er is geen antwoordenboekje in de filosofie en je vindt de goede antwoorden ook niet op Wikipedia.

Dus alles wat je kunt doen met filosofische vragen is zelf goed en diep nadenken, totdat jij je eigen antwoorden hebt gevonden. Daarvoor moet je natuurlijk wel goed doordenken. En vaak helpt het ook om te luisteren naar iemand met andere ideeën dan jij. Je mag gelukkig altijd van idee veranderen. Er is in België geen politie die zegt dat je bij je mening moet blijven. Nee, als je soms van gedachten verandert, ben je juist flexibel en kritisch.

Op zoek naar de waarheid

Een filosoof is eigenlijk altijd op zoek naar de waarheid. Vroeger keken de filosofen naar de sterren en dachten: wat zijn dat voor schitterende lichtjes? Waarom verschuiven ze iedere nacht een beetje? Waarom wordt het winter en weer zomer? Totdat iemand ontdekte dat de aarde een bol is en hoe die precies draait. Voor die tijd was het een mysterie. Maar nu hebben we de waarheid ontdekt. Denken we ... Filosoferen vragen zich nog steeds van alles af.

Of we een ziel hebben ... Wat een goed leven is ... Of dieren ook gevoelens hebben ... Wat liefde precies is ... En nog véél meer.

Maar omdat de waarheid moeilijk te vinden is in de filosofie, noemen we het maar wijsheid. Filosofie betekent dan ook:

25 FILO – LIEFDE VOOR SOFIE – WIJSHEID

Dat is toch logisch!

Een belangrijk onderdeel van filosofie is het logisch redeneren. Logica. Filosofie is namelijk niet een eind in de ruimte zwetsen of gewoon je fantasie gebruiken en luchtkastelen bedenken. Filosofen hebben oog voor de raadsels van het leven, maar blijven tegelijk ook heel nuchter en met de beide benen op de grond. Van ieder denkstapje dat ze zetten, willen ze graag dat het klopt. Als ze iets voor 'waar' aannemen of hun mening ergens over vormen, hebben ze daar bewijzen of argumenten voor nodig.

feiten → bewijzen
meningen → argumenten

35 Je kunt het ook nog ergens mee oneens zijn. Dan kun je zeggen: dat is niet waar! Dan moet je wel een goede reden hebben dat het bewijs niet geldig is. Of je zegt: met die mening ben ik het niet eens! Dan moet je alleen wel een tegenargument hebben. En dan graag een argument dat écht ingaat op het argument van de ander.

meningen:
argumenten (voor) ↔ argumenten (tegen)

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Vertel dat de leerlingen in deze les opnieuw aan de slag gaan met personages. Deze keer schrijven ze **dialogen** tussen personages.

Vraag of de leerlingen nog weten wat een 'dialogoog' is. Schrijf de **kenmerken** op het bord. (een gesprek in een verhaal, personages praten met elkaar en tonen hun gevoelens, er is even geen verteller die over de personages vertelt, aanhalingstekens, namen personages gevolgd door een dubbele punt ...)

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vormen **heterogene duo's**. Ze gaan in een van hun leesboeken op zoek naar een dialoog tussen twee personages (zie *Praktische info*). Ze bekijken dat stukje tekst eerst aandachtig. Welke kenmerken van een dialoog vinden ze terug? Daarna lezen ze samen de tekst en gaan ze op zoek naar de gevoelens die bij de personages passen. Bespreek kort **klassikaal**.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Ga dieper in op het woord '**levensecht**'. Dialogen maken een verhaal levensecht doordat er meestal gevoelens in doorschemeren of expliciet uitgesproken worden.

Op verkenning

- 1 Ga op zoek naar een dialoog tussen personages in een jeugdboek. Bespreek:
- Wie zijn de personages?
 - Lees de dialoog. Welke gevoelens herken je bij de personages?

Uitleg

Dialogen maken een verhaal levensecht. Het lijkt wel of ze je in het verhaal meeleven. Dialogen kunnen een fragment heel spannend maken, of treurig, of grappig ... Wanneer mensen met elkaar praten in een dialoog, drukken ze meestal ook **gevoelens** uit.

Dialogen zijn altijd geschreven in **spreektaal**. In een verhaal herken je dialogen aan de **aanhalingstekens**. Maar je kunt een dialoog ook anders schrijven. Bijvoorbeeld door voor elke uitspraak de **naam van het personage** te zetten. Op die manier kun je een dialoog ook spelen en heb je geen verteller nodig.

Korte dialogen schrijven bij personages uit een boek.

Bepaalde gevoelens in een dialoog tot uiting laten komen.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

- De leerlingen van aanpak 1 werken **onder jouw begeleiding**.
- De leerlingen van aanpak 2 en 3 werken **individueel of in duo's**.

Opdracht 2

De leerlingen lezen het **tekstfragment** waarin mama en Sammy de hoofdrol spelen. Ze proberen de gevoelens van beide personages te benoemen. Daarna zetten ze het tekstfragment om naar een dialoog.

Opdracht 3

De leerlingen gaan nu **zelf een dialoog schrijven** tussen de personages van een boek dat ze onlangs lezen (zie *Praktische info*). Ze houden rekening met de eigenheid en gevoelens van hun personages. Ofwel baseren ze zich op een gebeurtenis uit hun boek, ofwel laten ze hun personages een nieuw avontuur beleven.

Maak met de leerlingen van **aanpak 1** onder begeleiding de eerste opdracht. De leerlingen van **aanpak 2 en 3** maken bij voorkeur de tweede opdracht.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 4

De leerlingen zoeken een **klasgenoot** om hun dialoog mee te lezen (hun duopartner of een andere klasgenoot). Beide leerlingen proberen zich zo goed mogelijk in te leven in hun personage. Lukt dat? Waarom wel of waarom niet? De leerlingen reflecteren over elkaars schrijfwerk. Bespreek **klassikaal** na.

Als er tijd over is en de leerlingen dat willen, kun je enkele dialogogjes **voor de klas laten spelen**. Begrijpt de klas telkens waarover de dialogogjes gaan? Welke gevoelens herkennen ze bij de personages?

Aan de slag

2 Lees het tekstfragment.

Sammy speelt al twee uur spelletjes op zijn computer. Mama komt gehaast de trap op lopen. Ze klopt op zijn kamerdeur en roept zijn naam. Sammy schrikt op en mompelt haast onverststaanbaar dat hij niet gestoord wil worden. Hij zit midden in een moeilijk level. Mama verstaat hem niet en roept dat hij snel naar beneden moet komen. Oma en opa komen op bezoek. Mama bakte een taart en die moet Sammy nog gauw mee versieren. Sammy heeft geen zin in bezoek en zegt dat hij nog huiswerk moet maken.

- Hoe voelen de twee hoofdpersonages in dit tekstfragment zich, denk je?

Sammy: _____

Mama: _____

Zet het tekstfragment om naar een dialoog.

Mama: _____

Sammy: _____

Mama: _____

Sammy: _____

3 Kies twee (hoofd)personages uit een boek dat je onlangs las. Schrijf bij ieder personage zijn/haar naam en drie woorden die bij het personage passen.

Personage 1 heet _____

Personage 2 heet _____

Schrijf nu een dialoog van ongeveer 15 zinnen tussen de twee personages. Kies een van deze opdrachten.

1 Schrijf een dialoog die past bij een spannende, grappige, triestige of bijzondere gebeurtenis uit het boek dat je las. Zorg er wel voor dat jouw personages betrokken zijn bij de gebeurtenis en dat je weet hoe zij zich voelen.

2 Laat jouw twee personages een nieuw avontuur beleven. Dat kan bijvoorbeeld een avontuur zijn uit een ander boek dat je las. Schrijf in een dialoog wat jouw personages tijdens dat avontuur tegen elkaar zouden zeggen.

Eventueel mag je ook een nieuw, derde personage verzinnen. Geef dat personage ook een rol in de dialoog.

Schrijf jouw dialoog op een apart blad.

Terugkijken

4 Speel jouw dialoog samen met een klasgenoot na.

- Kan hij zich inleven in het personage? Waarom lukt dat wel/niet?
- Is het voor hem duidelijk wat jouw personages beleven in de tekst? Bespreek samen.

MATERIAAL

- per leerling: een of meerdere fictieboeken (zie *Praktische info*)
- leerwerkboek p. 19 en 20

PRAKTISCHE INFO

- Zorg ervoor dat de leerlingen voor deze les allemaal een **fictieboek** bij zich hebben dat ze onlangs hebben gelezen. Dat kunnen ook de leesboeken *Prinses of oplichtster* of *De spion van de eeuw* bij de taalmethodes *Studio* zijn.
- Vraag de leerlingen om tegen de volgende les spreken/luisteren (B4Les6) enkele **rekwisieten en kledingstukken** mee te brengen die bij de personages uit hun boek passen.

DIDACTISCHE INFO

In deze les schrijven de leerlingen zelf dialogen tussen personages in een verhaal. Ze houden daarbij rekening met de eigenheid en gevoelens van die personages.

In de rugzak

In B4Les1 (spreken/luisteren) hebben de leerlingen zich al leren inleven in de personages van een verhaal. Ze hebben ook geprobeerd die personages te vertolken met aandacht voor verbale en non-verbale communicatie.

En hierna

In B4Les6, B4Les8, B4Les12 en B4Les13 gaan de leerlingen nog scènes van een verhaal schrijven en ook opvoeren. De kennis die ze hebben opgedaan in deze en in de vorige lessen, kunnen ze daarbij goed gebruiken.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leesbevordering: een boekenkeuze, leesbeleving bespreken en zich daarover creatief uiten.
- Oog hebben voor wat nieuw, origineel en creatief is: eigen creatieve ideeën ontwikkelen en uitwerken.

TIP

Ga dieper in op wat 'levensecht' voor jou betekent in verhalen, films, toneelstukken ... Wat maakt dat iets levensecht is weergegeven? Dat kunnen technische details zijn, zoals een decor of een omgeving, maar vooral ook de manier van acteren, van schrijven, het aanspreken van de gevoelens van de lezer of toeschouwer.

AANDACHT VOOR WOORDEN

levensecht

de werkelijkheid, het leven zoals het is goed weergegeven

De film over het leven van Picasso was levensecht volgens een bekende journaliste die de schilder goed heeft gekend.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

In de [lessen Frans](#) komen de leerlingen ook geregeld dialogjes tegen. Door die te lezen, leren ze niet alleen nieuwe woordenschat en spraakkunst, maar vaak ook om op een vlottere manier te communiceren in het Frans.

Let er tijdens de lessen Frans eens extra op dat de leerlingen zich ook bij dialogjes zo goed mogelijk proberen in te leven in de personages. Schrijven ze zelf een dialogje? Laat ze dat dan ook levensecht voorbrengen.

LESVERLOOP

Op verkenning

1

De kinderen spelen een rol. Lees voor wat ze zeggen. Let op je intonatie wanneer je de situaties naspelt.

Bespreek samen:

- Wat is er precies aan de hand in de verschillende situaties?
- Welke rollen spelen de kinderen?
- Hoe spreken de personages?
- Gebruiken ze gebaren? Welke?

Uitleg

In een scène kun je een deel van het verhaal tot leven brengen. Het is daarbij belangrijk dat je goed **inleeft** in de personages. Dat doe je door:

- de achtergrond van je personages te kennen
- jezelf in de plaats van je personage te stellen (word je personage!)
- de verhaallijn goed te begrijpen

Daarnaast zijn er een aantal dingen waarop je moet letten tijdens het spelen:

- Gebruik de **ruimte**.
- Stem je **lichaamstaal** en **mimiek** op elkaar af.
- Gebruik je **stem** goed (timbre, volume, tempo).
- Maak **oogcontact** met je **tegenspeler** (of met het publiek als je de verteller bent).

Een scène moet je veel **repeteren** voor ze echt natuurlijk overkomt!

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Lees samen met de leerlingen wat de kinderen zeggen. Bespreek klassikaal:

- Wat is er precies aan de hand in de verschillende situaties?
- Welke rollen spelen de kinderen?
- Hoe spreken de personages? Hoe zie je dat? (luid, zacht, snel, traag ...)
- Gebruiken ze gebaren? Welke?
- Hoe zijn hun gezichtsuitdrukkingen?

Besluit dat het bij het spelen van een rol belangrijk is om je **stem** goed te gebruiken, **gebaren** te gebruiken en ook op je **mimiek** te letten.

Alleen zo kun je een personage goed overbrengen.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Noteer de aandachtspunten bondig op het bord.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen gaan aan de slag met hun **zelfgeschreven scènes** uit de schrijfles (zie *Praktische info*).

De **groepsindeling** hangt af van het aantal personages in de scène. De leerlingen spelen niet hun eigen scène, maar wel die van een klasgenoot uit een andere groep. Kom zelf een verdeling overeen.

Overloop eerst **klassikaal** het stappenplan in het leerwerkboek.

Opdracht 2

Stap 1: Zet met je groep de scène in elkaar.

De leerlingen lezen de scène die ze gekregen hebben. Ze denken na over tekstverdeling, stemgebruik, nodige materialen, manier waarop de tekst vertolkt zal worden ...

Loop gedurende de hele les rond en help groepen bij wie het stroever loopt.

Opdracht 3

Stap 2: Speel de scène voor een andere groep.

De leerlingen spelen de scène voor een andere groep en krijgen feedback. Laat hen rustig nadenken over de gegeven feedback en laat hen zelf bijsturen: hoe kunnen we iets verbeteren?

Opdracht 4

Stap 3: Blijf repeteren! Houd rekening met de tips van je klasgenoten.

De leerlingen sturen zichzelf bij op basis van de feedback die ze kregen en repeteren verder.

Loop rond en stuur bij waar nodig. Vraag de verschillende groepen welke aandachtspunten naar voren komen.

Spreek de klasgroep aan wanneer een aandachtspunt in vele groepen voorkomt (bijvoorbeeld duidelijker praten).

Opdracht 5

Stap 4: Speel de scène voor de hele klas.

De leerlingen spelen hun scène voor de klas. De toeschouwers geven feedback.

Koppel daarbij terug naar de aandachtspunten bij *Uitleg*.

Extra opdracht

Als er tijd over is, kunnen de leerlingen verder werken aan de uiteindelijke opvoering.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

Bespreek **klassikaal** de vragen.

De leerlingen delen hun bevindingen met elkaar.

Aan de slag

Stap 1: Zet met je groep de scène in elkaar.
Stap 2: Speel de scène voor een andere groep.
Stap 3: Blijf repeteren! Houd rekening met de tips van je klasgenoten.
Stap 4: Speel de scène voor de hele klas.

2

Stap 1: Zet met je groep de scène in elkaar.
 Jullie oefenen een scène van een klasgenoot.

Lees de scène eerst in stilte.

Wie zegt wat? Verdeel de tekst.

Wat heb je nodig? Andere kleding? Attributen? Wie neemt wat mee?
 Maak afspraken. Schrijf ze op in de tabel.

Hoe spreek je? Oefen de tekst een aantal keer en pas je intonatie, gebaren, bewegingen ... aan.

Help elkaar! Zie je iets in je groep dat jij denkt dat beter kan?
 Geef dan op een rustige en positieve manier tips.
 Luister ook goed naar de tips die jij van je klasgenoten krijgt.

Wat hebben we nodig?	Wie neemt dat mee?	Tegen wanneer?

3

Stap 2: Speel de scène voor een andere groep.
 Geef elkaar feedback.

Noteer de feedback van je klasgenoten:

Dit ging al goed: _____

Dit kan nog beter: _____

4

Stap 3: Blijf repeteren! Houd rekening met de tips van je klasgenoten.
 Kun je je vinden in de feedback? Hoe kun je dat verbeteren?

5

Stap 4: Speel de scène voor de hele klas.
 Luister naar de feedback van je klasgenoten.

Extra opdracht

Doe het nodige voor de uiteindelijke opvoering.

Repeteer verder, kies aangepaste rekvisieten, zoek kostuums uit, werk het decor uit ...

Terugkijken

6

Bespreek de vragen.

Wie voelde zich echt 'thuis' in zijn eigen rol?

Hebben de tips van de anderen geholpen?

Wat moet nog bijgestuurd worden?

MATERIAAL

- rekwisieten en kledingstukken (zie *Praktische info*)
- zelfgeschreven dialoog door de leerlingen (zie *Praktische info*)
- leerwerkboek p. 21-23

PRAKTISCHE INFO

- Zorg voor **voldoende ruimte** in de klas of plan deze les in een ander lokaal. Tafels en stoelen moeten aan de kant kunnen, zodat er in de kring gespeeld kan worden.
- Zorg dat de leerlingen hun **zelfgeschreven scène** uit B4Les5 bij zich hebben. Ze schreven toen een dialoog (individueel, in duo's of onder begeleiding) op basis van een boek dat ze onlangs gelezen hebben.
- De leerlingen hebben in de laatste schrijfles (B4Les5) al de opdracht gekregen om tegen deze les **rekwisieten en kledingstukken** mee te brengen. Breng zelf ook wat **extra materiaal** mee.

DIDACTISCHE INFO

Tijdens de vorige les schrijven (B4Les5) hebben de leerlingen zelf een scène uitgeschreven. Die dialoog kan gebruikt worden in deze les.

In de rugzak

In B4Les1 hebben de leerlingen al een personage vertolkt. Ze hebben zich daarbij leren inleven in de gevoelens van het personage.

En hierna

In B4Les13 voeren de leerlingen opnieuw hun scène op met aandacht voor stemgebruik en lichaamstaal. Ze moeten zich daarbij inleven in hun rol. Die les vormt een generale repetitie van drie scènes na elkaar.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- (Spreek)durf ontwikkelen: actief durven deelnemen aan een dramaspel.
- Muzische vorming: in groep een origineel dramaspel bedenken, samen afspraken maken over de scène en zijn rol met een passende expressie opvoeren.
- Op een passende en constructieve manier omgaan met feedback.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de attributen**
benodigdheden, hulpmiddelen
Als je een taart wilt bakken, heb je de volgende attributen nodig: een bakvorm en een oven.
- **het timbre**
het geluid van een stem
De stem van die acteur heeft een heel aangenaam timbre. Ik vind het fijn om naar hem te luisteren.
- **de rekwisieten**
al het nodige materiaal
De rekwisiteur is de persoon die voor een film of een toneelstuk al het nodige materiaal (de rekwisieten) verzamelt en klaarlegt.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Vertel leerlingen over de rol van de fluisteraar (ook wel 'souffleur' genoemd). Dat is iemand die de tekst van het stuk volgt en toefluistert als een van de spelers het even niet meer weet. Je zou die rol telkens aan iemand van de leerlingen uit het publiek kunnen geven, die dan met het script vooraan zit, vlakbij de spelers.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Lees de stellingen voor. Laat de leerlingen telkens reageren. Sta stil bij het verschil tussen vloeken en schelden (*vloeken* = lelijke woorden gebruiken wanneer je boos bent, je pijn hebt gedaan of wanneer er iets misloopt, *schelden* = (expres) iemand anders kwetsen met je woorden).

Op verkenning

1 Lees de stellingen.
Bespreek samen.

Ik vloek nooit.

Mijn mama en papa vloeken soms.

Iemand uitschelden is oké.

Ik vind het niet leuk als mensen vloeken.

Ik vind dat je alles mag zeggen wat je denkt.

Wanneer ik iemand hoor vloeken op tv, vind ik dat heel gek.

Soms vloek je per ongeluk.

Uitleg

Vloeken = Lelijke woorden gebruiken wanneer je boos bent, als je je pijn hebt gedaan of wanneer er iets misloopt. Heel wat mensen vloeken wel eens. Toch zijn er ook mensen die dat heel erg onbeleefd vinden.

Schelden = Op een boze toon iets beledigends zeggen tegen iemand of dingen roepen die iemand anders kwetsen. Je kunt ook 'schelden' met gebaren.

Het is belangrijk om mensen niet te kwetsen of beledigen met je taalgebruik. Kies daarom voor woorden die de werkelijkheid wat minder erg doen lijken, iets minder hard of gemeen laten klinken. Gebruik bijvoorbeeld woorden of uitspraken die **verbloemen**.
Bijvoorbeeld: *Mijn vader is werkzoekende* klinkt positiever dan *Mijn vader is werkloos*.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de uitleg door.

Verken samen het gebruik van **woorden die verbloemen** (eufemismen). Doe dat bijvoorbeeld door een gesprek te voeren over mensen met een beperking (bijvoorbeeld (visueel) gehandicapt(en)). Bespreek:

- Ken je andere woorden voor 'mensen met een beperking'? (gehandicapt(en) – andersvaliden – personen met een functiebeperking – slechtzienden – blinden)
- Waarom gebruiken mensen die verschillende benamingen?
- Hoe komen die woorden over?

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen maken de opdrachten in heterogene duo's.
Laat hen zo veel mogelijk zelfstandig werken.

Opdracht 2

De leerlingen noteren wanneer ze zelf vloeken. Ze schrijven ook op wanneer ze voor het laatst gevloekt hebben en hoe ze de situatie anders hadden kunnen aanpakken. Vervolgens vergelijken ze hun antwoorden met hun buur. Laat eventueel nog enkele leerlingen klassikaal aan het woord.

Opdracht 3

De leerlingen spelen de situaties twee keer. De eerste keer hoeven ze niet te letten op respectvol taalgebruik. De tweede keer proberen ze de situatie op te lossen zonder te vloeken of te schelden.

Opdracht 4

De leerlingen proberen te achterhalen wat er schuilgaat achter de verbloemde uitspraken.

Extra opdracht

Leerlingen die snel klaar zijn, maken de extra opdracht. Ze gaan op zoek naar andere voorbeelden om iets te verbloemen.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

Houd een klassikale nabespreking bij deze les. Bespreek hoe jullie beledigende uitspraken in de klas voortaan zullen aanpakken.

Benadruk dat mensen woorden en uitingen op een verschillende manier kunnen ervaren: wat voor de ene niet door de beugel kan, kan dat voor iemand anders misschien wel.

Aan de slag

- 2 Heel wat mensen vloeken wel eens.
Wanneer vloek jij zelf wel eens?

Wanneer heb je voor het laatst gevloekt?

Hoe kun je anders reageren in die situatie, zonder te vloeken?

ii Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot.

- 3 Speel de situaties twee keer.
Besteed de eerste keer geen aandacht aan respectvol taalgebruik.
Probeer de situatie daarna op te lossen zonder te schelden of te vloeken.

Je beste vriend(in) vraagt wat je van zijn/haar outfit vindt.
Jij vindt de kleren echt niet mooi.

Iemand rijdt tegen je nieuwe fiets.
Je stapt uit en spreekt die persoon aan.

Je mama vraagt je om je kamer op te ruimen.
Jij hebt daar geen zin in.

De leerkracht bekijkt de toets van een leerling.
Die heeft het niet zo goed gedaan.

- 4 Deze uitspraken proberen iets te verbloemen.
Wat wordt er eigenlijk gezegd?

ii Hij heeft te diep in het glas gekeken.

Jij bent niet het scherpste potlood in de lade.

Hij heeft een paar jaar gezeten.

Ze heeft het tijdelijke voor het eeuwige gewisseld.

Het is een dame van respectabele leeftijd.

Extra opdracht

Zoek nog voorbeelden om iets mooier uit te drukken dan het in werkelijkheid is.

Terugkijken

- 5 Wat kun je doen als iemand iets zegt wat een ander beledigend vindt?
Maak afspraken voor in de klas of op school.

MATERIAAL

leerwerkboek p. 32-34

DIDACTISCHE INFO

In deze les onderzoeken de leerlingen talige uitingen op hun gevoelswaarde (connotatie). Ze staan stil bij de impact van taalgebruik dat kwetsend kan overkomen en zoeken naar manieren om iets minder hard te laten klinken. De aandacht gaat o.a. naar eufemismen (verbloemen, verzachten) versus dysfemismen (kwetsen, verharden) en taal bij vloeken en schelden. Als leerkracht is het belangrijk dat je deze gevoelige les goed voorbereidt en daarbij deze dingen in het achterhoofd houdt:

- Taal evolueert erg snel. Ga op een taalbeschouwelijke manier aan de slag: laat de leerlingen levensecht, actueel materiaal verzamelen en onderzoeken.
- Er is een grote variatie tussen mensen wat betreft hun tolerantie t.o.v. scheldwoorden en vloeken. Dat kan ook cultureel bepaald zijn. Via deze les maak je de leerlingen gevoelig voor dat soort taalgebruik en hoe het overkomt bij verschillende mensen. Het is belangrijk dat deze les verloopt in een klimaat van respect voor elkaars gevoeligheden.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Socio-emotionele ontwikkeling: aanvoelen wat voor iemand gevoelig kan liggen en daar rekening mee houden.
- Socio-emotionele ontwikkeling: ervaren hoe eenzelfde situatie verschillende gevoelens en gedachten kan oproepen.
- Socio-emotionele ontwikkeling: de impact van vooroordelen en stereotypering herkennen en hoe (kwetsend) woordgebruik daaraan kan bijdragen.

TIP

Trek na deze les de gevoeligheid voor dit soort taalgebruik door naar het hele klasgebeuren: vraag de leerlingen om de komende dagen vloeken, scheldwoorden, maar ook eufemismen die ze thuis, op straat, op school ... horen of lezen, te 'verzamelen'. Ze kunnen die ergens opschrijven (flappen, schriftje ...). Op een bepaald moment maken jullie een inventaris op en bespreken jullie die. Schenk daarbij aandacht aan dat soort taalgebruik in andere talen en culturen, inspeland op de identiteit van de leerlingen in de klas.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **beledigen, de belediging**
iets zeggen of doen waardoor je iemand pijn doet of boos maakt; kwetsen
*Mama zegt dat ik altijd en overal rommel laat slingeren: dat is een belediging!
Ik ruim vaak wel mijn spullen op.*
- **verbloemen**
iets niet ronduit zeggen of benoemen
Je kunt niet zomaar zeggen dat hij soms niet lekker ruikt. Zo'n boodschap moet je een beetje verbloemen.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Zijn er scheldwoorden of lieve woorden die de leerlingen uit andere talen overnemen? Dit is een logisch verschijnsel wanneer kinderen met anderstalige achtergrond met elkaar optrekken of bijvoorbeeld via games, tv en muziek met andere talen in aanraking komen.

LESVERLOOP

Op verkenning

1 Verken samen de teksten.
Beantwoord de vragen van je leerkracht.

2 Over wie van de vier dichters zou jij graag meer te weten komen?

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Verken samen de teksten in het leerwerkboek.

Bespreek klassikaal:

- Waarover gaan deze teksten? Waarom denk je dat? (Elke tekst gaat over een persoon. Zijn/haar naam is de titel van de tekst. Er staat ook een foto bij.)
- Heeft een van jullie al eens over (een van) deze personen gehoord? Wat weet je over hem/haar? (Het zijn allemaal bekende auteurs van (kinder)boeken en gedichten.)
- Welk soort teksten zijn dit? (informatieve teksten)
- Waaraan zie je dat? (titel, alinea's, soms tussenkopjes, foto's ter illustratie ...)

Opdracht 2

Vertel de leerlingen wat hun leesdoel tijdens deze les is:

- Jullie mogen zo dadelijk allemaal één tekst kiezen. Over die dichter gaan jullie vandaag meer te weten komen. Jullie lezen de tekst en daarna ook een gedicht van jullie gekozen dichter. De bedoeling is dat jullie je dichter aan het einde van de les voorstellen aan jullie klasgenoten. Om dat goed voor te bereiden maken jullie een poster over de dichter.

De leerlingen noteren in hun leerwerkboek over welke dichter ze meer te weten willen komen.

Stel op basis daarvan heterogene duo's samen.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de uitleg door.

Uitleg

Tijdens deze les maak je een poster over jouw gekozen dichter.

- Eerst vul je een identiteitskaart aan over de dichter.
Daarvoor moet je informatie zoeken en selecteren in de tekst.

Denk goed na:
Wat wil je weten? Naar welke informatie ben je op zoek?

Je hoeft niet de hele tekst opnieuw te lezen.
De sleutelwoorden in de tekst helpen je bij het zoeken. Soms staan ze al aangeduid, soms moet je ze zelf nog aanduiden.

- Daarna lees je een gedicht van jouw dichter.
Let op de kenmerken van een gedicht.

En denk eraan: gedichten hebben niet één juiste betekenis! Je kunt ze op verschillende manieren interpreteren.
Praat erover met je buur. Luister goed naar elkaars idee of mening.

Joke van Leeuwen

Joke van Leeuwen werd op 24 september 1952 geboren in de Nederlandse stad Den Haag. Als peuter verhuisde ze naar Amsterdam. Van haar tiende tot haar dertiende maakte ze een huiskrant, waar van alles in stond: verhaaltjes, maar ook 'huishoudelijke mededelingen'. Toen Joke dertien was, kreeg haar vader een job in Brussel en verhuisde het gezin naar België.

(volledige tekst op p. 65)

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen werken in heterogene duo's op basis van hun keuze. Begeleid waar nodig.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de tekst over hun dichter in zijn geheel. Dat doen ze met de pen in de hand. Verwoord vooraf nog eens duidelijk wat je van hen verwacht tijdens deze fase:

- Je gaat nu de tekst een eerste keer volledig lezen. Als je tijdens het lezen dingen tegenkomt die je niet meteen snapt, dan zet je daar een vraagteken bij. Als er iets is wat jou opvalt, omdat je het interessant/grappig/raar/... vindt, dan zet je daar een uitroepteken bij. Daarna vergelijk je kort je vraagtekens en uitroeptekens met je buur, zodat jullie elkaar kunnen helpen.

Opdracht 4

Geef elk duo een exemplaar van het kopieerblad identiteitskaart (zie leerkrachtassistent). De leerlingen vullen de gevraagde informatie in aan de hand van hun tekst. Op de lege schrijflijnen noteren ze zelf dingen die ze interessant vinden en willen ontdekken (bijvoorbeeld 'gewonnen prijzen', 'aantal kinderen' ...). Die informatie zoeken ze op in de tekst en op het internet.

Opdracht 5

Geef elk duo een gedicht van hun gekozen dichter. Die vind je op het kopieerblad gedichten (zie leerkrachtassistent). De leerlingen lezen het gedicht en plaatsen zoals gewoonlijk vraagtekens, uitroeptekens en andere symbolen. Daarna vergelijken ze kort hun vraagtekens en uitroeptekens met hun buur: ze delen hun eerste bevindingen.

Opdracht 6

De leerlingen noteren bij hun gedicht in drie woorden waarover het gaat. Ze vergelijken hun antwoord met hun buur.

Misschien zijn de leerlingen het niet met elkaar eens. Dat is perfect mogelijk, want gedichten hebben niet één juiste interpretatie. Geef de leerlingen daarom mee dat ze in deze opdracht en de volgende opdrachten elk hun eigen antwoord mogen noteren bij het gedicht, als ze een andere mening hebben.

Aan de slag

3 Lees de tekst over jouw dichter.

Vind je iets niet duidelijk? Noteer ?.
Valt je iets op? Noteer !.

Vergelijk met je buur.
Help elkaar met de stukjes waarbij jullie ? hebben gezet.

4 Vul de identiteitskaart aan.

Stap 1: Zoek de gevraagde informatie in de tekst.
Stap 2: Wat wil jij nog meer weten over je dichter?
 Vul de lege vakjes in de linkerkolom aan.
 Bijvoorbeeld: aantal gewonnen prijzen
Stap 3: Zoek het antwoord op jouw vragen in de tekst.
 Vind je het antwoord niet in de tekst?
 Gebruik dan het internet.

Naam dichter: _____

Geboortedatum: _____

Overleden: _____

Ander bronvermelding: _____

5 Lees het gedicht van jouw dichter.

Vind je iets niet duidelijk? Noteer ?.
Valt je iets op? Noteer !.

Vergelijk met je buur.
Help elkaar met de stukjes waarbij jullie ? hebben gezet.

6 Vertel in drie woorden waarover het gedicht gaat.
Schrijf die woorden bij het gedicht.
Vergelijk daarna met je buur.

7 Wat vind je van het gedicht?
Kies hieronder drie woorden of bedenk er zelf.
Noteer ze bij het gedicht.

grappig, ontroerend, droevig, zot, kunstig, saai, beeldend, verrassend, geheimzinnig, origineel, moeilijk, fantasierijk, realistisch, pakkend, kleurrijk

8 Welk woord of welke zin in het gedicht vind jij het mooist?
Duid aan in het gedicht.

9 Waaraan doet het gedicht jou denken?
Noteer dat bij het gedicht.

10 Maak een poster over jullie dichter!
Plak de identiteitskaart en het gedicht op de poster.
Versier de poster. Plak er ook een foto van de dichter bij.
Stel jullie dichter voor aan jullie klasgenoten.

Opdracht 7

De leerlingen noteren bij hun gedicht drie woorden die aangeven **wat** ze ervan vinden.

Opdracht 8

De leerlingen duiden in hun gedicht het woord of de zin aan die ze **het** mooist vinden.

Opdracht 9

De leerlingen noteren bij hun gedicht waaraan het hen doet denken.

Opdracht 10

De leerlingen stellen in duo's hun **poster** samen door de identiteitskaart en het gedicht op een A3-blad te plakken (zie *Praktische info*). Geef hun ook zeker de tijd om hun poster verder te versieren, bijvoorbeeld met een eigen tekening of met een foto van de dichter. Die foto's vind je op het **kopieerblad foto's** (zie leerkrachtassistent).

Hang alle posters op in de klas en organiseer een **officieel toonmoment**. De leerlingen lopen rond in de klas en stellen hun dichter aan elkaar voor. Leerlingen die rond dezelfde dichter werkten, kunnen hun bevindingen en interpretatie van het gedicht met elkaar delen.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 11

Dit is een **evaluatieopdracht**. De leerlingen duiden aan in welke mate de stellingen bij hen passen.

Terugkijken

11 Wat past bij jou?
Duid aan.

Ik kan informatie uit een tekst halen en er een eenvoudige identiteitskaart mee maken.
helemaal niet, heel goed

Ik kan mezelf vragen over een tekst of een persoon stellen.
helemaal niet, heel goed

Ik kan antwoorden op die vragen vinden in een tekst of op het internet.
helemaal niet, heel goed

Ik kan mijn eigen mening over een gedicht geven.
helemaal niet, heel goed

TEKST LEERWERKBOEK

Joke van Leeuwen

Joke van Leeuwen werd op 24 september 1952 geboren in de Nederlandse stad Den Haag. Als peuter verhuisde ze naar Amsterdam. Van haar tiende tot haar dertiende maakte ze een huiskrant, waar van alles in stond: verhalen, maar ook 'huishoudelijke mededelingen'. Toen Joke dertien was, kreeg haar vader een job in Brussel en verhuisde het gezin naar België.

Na de middelbare school ging Joke naar de kunstacademie om beeldend kunstenaar te worden. Toen ze klaar was met de opleiding, was het echter moeilijk om werk te krijgen. Daarom begon ze aan een nieuwe studie: geschiedenis. Ook ging ze werken voor kinderen. Ze wilde graag én schrijven én tekenen, en dat kon het best in kinderboeken. In 1978 kwam haar eerste kinderboek uit.

Joke brengt verschillende lagen in haar verhalen aan. Ten eerste omdat ze dan zelf meer plezier beleeft aan het schrijven. Maar ook omdat dan meer kinderen (en volwassenen) ervan kunnen genieten. Sommige kinderen willen namelijk alleen een spannend verhaal lezen, maar andere kinderen willen méér. Ook voor hen zijn de boeken van Joke interessant. Zelfs na vijf of zes keer lezen, is in de verhalen nog iets nieuws te ontdekken.

Joke vindt schrijven en tekenen even belangrijk. De tekeningen vertellen hun eigen verhaal. Ze zeggen evenveel als de tekst. Wanneer de tekeningen weggelaten worden, vallen er gaten in het verhaal. Naast de illustraties staan er ook veel extra's in haar verhalen, zoals spelletjes en rebussen.

Joke van Leeuwen heeft veel prijzen gewonnen met haar boeken, zowel voor de tekst als voor de tekeningen. In het jaar 2000 kreeg ze bijvoorbeeld de Theo Thijssenprijs, een belangrijke Nederlandse prijs, voor haar hele oeuvre (= alles wat ze geschreven heeft). Op dit moment woont ze in Antwerpen, waar ze ook stadsdichter was in 2008 en 2009.

Naar: <http://www.leesfeest.nl/auteur/leeuwen-joke-van>

Annie M.G. Schmidt

Anna (Annie) Maria Geertruida Schmidt was een beroemde Nederlandse schrijfster en dichteres. Ze schreef veel boeken, versjes, toneelstukken en televisie- en radioprogramma's. Zowel in Nederland als in België werd ze beroemd door boeken als *Jip en Janneke* en *Pluk van de Petteflet*, maar ook door versjes als *Dikkertje Dap* en *Het Beertje Pippeloentje*. Volgens Annie was ze zo succesvol omdat ze in haar hart altijd acht jaar is gebleven. Kinderen waren volgens haar altijd eerlijk. Daarom speelden ze ook vaak de hoofdrol in haar verhalen.

Levensloop

Annie M.G. Schmidt werd op 20 mei 1911 geboren in Kapelle in de Nederlandse provincie Zeeland. Haar vader was dominee van de plaatselijke kerk en haar moeder was onderwijzeres geweest. Zij leerde Annie al vroeg lezen en schrijven. Op vierjarige leeftijd schreef Annie een eerste gedichtje: *Er was eens een hond die zat op z'n kont. Er was eens een kat die zat op z'n gat*. Toen Annie veertien jaar was, stuurde ze enkele verhalen naar een bekende dichter. Hij antwoordde en schreef dat Annie talent had.

Annie werkte tot de Tweede Wereldoorlog als bibliotheecares. Daarna begon ze te werken voor de krant *Het Parool*. Het gedicht *De spin Sebastiaan* werd haar doorbraak op de kinderpagina in die krant.

In 1950 kreeg ze een relatie met de chemicus Dick van Duijn. Samen kregen ze in 1952 een zoon, Flip. In 1957 won Annie haar eerste prijs: *Wiplala* werd het kinderboek van het jaar. Vanaf 1954 woonde ze in Berkel en Rodenrijs. Daar schreef ze veel verhalen en gedichten. Na de dood van Dick ging ze in 1982 in Amsterdam wonen. Daar bleef ze wonen tot aan haar dood in 1995.

In 1991 stopte ze met schrijven. Haar laatste toneelstuk, *We hebben samen een paard*, werd slecht ontvangen. Ze was ondertussen ook al slechtziend. Toen ze in 1994 viel, brak ze haar heup. Uiteindelijk nam ze haar levenseinde in eigen handen en koos ze voor euthanasie. Ze is begraven op begraafplaats het Zorgvuld in Amsterdam. Annie M.G. Schmidt werd uiteindelijk 84 jaar oud.

Naar: https://wikikids.nl/Annie_M.G._Schmidt

Roald Dahl

De Grote Vriendelijke Reus, *Sjakie en de Chocoladefabriek* en *Matilda*: wie kent de verhalen niet? De Britse schrijver Roald Dahl is al meer dan 25 jaar dood, maar zijn kinderboeken zijn nog altijd populair. Vaak zeggen mensen dat Roald altijd in contact is gebleven met het kind in zichzelf. Maar achter dat beeld gaat een leven vol dramatische gebeurtenissen schuil.

Wie was Roald Dahl?

Roald Dahl werd op 13 september 1916 geboren in Wales. Toen hij drie jaar oud was, overleden kort na elkaar zijn oudere zusje en zijn vader. Als jongetje maakte Roald zelf ook een ernstig auto-ongeluk mee.

Op de kostschool werd hij geslagen door zijn medeleerlingen en leraren. Uit die ervaringen haalde Dahl veel inspiratie voor zijn latere kinderboeken. Denk bijvoorbeeld aan de onaardige leraren in *Matilda*.

Na zijn schooltijd werkte Roald een tijdje bij een oliebedrijf. In 1939 besloot hij om piloot te worden bij de luchtmacht van het Verenigd Koninkrijk. Daar maakte hij weer een ernstig ongeluk mee: op zijn eerste dag crashte hij met zijn toestel in de woestijn. Zelf geloofde hij dat hij door de crash veel meer fantasie had gekregen.

Na de oorlog trouwde Roald met de actrice Patricia Neal. Het koppel kreeg vijf kinderen. Maar het was nog niet voorbij met de ellende. Op zeventjarige leeftijd overleed zijn dochtertje Olivia, en zijn vrouw lag door een beroerte weken in een coma.

Vanaf zijn veertigste begon Roald kinderboeken te schrijven. Hij kwam op het idee toen hij merkte dat hij het leuk vond om voor zijn kinderen onnozele verhaaltjes te verzinnen en voor te lezen. Zijn boeken zijn erg fantasieerijk en zitten vol humor en griezelige situaties, maar ze lopen bijna allemaal goed af. Veel van zijn boeken gaan over kinderen die het opnemten tegen gemene en hebberige volwassenen.

Op 23 november 1990 overleed Dahl aan leukemie. Er waren toen al tientallen miljoenen exemplaren van zijn boeken verkocht en hij had talloze prijzen gewonnen, in allerlei landen.

Naar: <https://npokenis.nl/longread/7464/Wie-was-roald-dahl>

Shel Silverstein

Shel Silverstein was een Amerikaanse dichter en schrijver van kinderboeken. Hij werd geboren op 25 september 1930 in de stad Chicago. Als jongeman ging hij bij het leger. Daar tekende hij cartoons voor een militaire krant. Toen hij enkele jaren later wegging uit het leger, publiceerde hij enkele van die cartoons in een boek.

Maar Shel deed meer dan alleen cartoons tekenen. Tijdens zijn leven schreef hij ook muziek voor beroemde artiesten, maakte hij theaterstukken en schreef hij filmscenario's. Toch is hij misschien wel het bekendst door zijn werk als dichter en auteur van kinderboeken. Zijn eerste kinderboek heette *Lafadio, de leeuw die terugschoot*. In zijn werk wilde Shel kinderen uitnodigen om te dromen en zich onmogelijke dingen in te beelden. Zo schreef hij over een nijlpaardensandwich en over de langste neus ter wereld. Hij vond het heel belangrijk dat kinderen (en volwassenen!) plezier beleefden aan zijn teksten.

Was schrijver worden dan een kinderdroom van Shel? Nee, hoor! Toen hij twaalf was, wilde hij eigenlijk veel liever een goede baseballspeler worden of succes hebben bij de meisjes in zijn klas. Helaas kon hij niet goed baseballen en zagen de meisjes hem niet staan. Daarom besloot hij maar om te schrijven en te tekenen. Ook kinderboeken waren eigenlijk niet zijn eerste idee. Die begon hij enkel te schrijven omdat zijn uitgever dacht dat hij daar goed in zou zijn. En ze had gelijk!

In 1999 stierf Shel thuis aan een hartaanval. Toch leeft hij nog altijd voort in zijn werken: zijn boeken zijn vertaald in meer dan dertig talen. Wereldwijd zijn er ondertussen al miljoenen exemplaren van verkocht.

Naar: https://en.wikipedia.org/wiki/Shel_Silverstein,
<https://www.shelsilverstein.com/about-shel/>,
<https://study.com/academy/lesson/shel-silverstein-biography-poems-books.html>

MATERIAAL

- per twee leerlingen:
 - A3-papier
 - computer of tablet
 - kopieerbladen: identiteitskaarten, gedichten en foto's (zie leerkrachtassistent)
 - knutselmateriaal en stiften of kleurpotloden
- leerwerkboek p. 55-61

PRAKTISCHE INFO

- In leerjaar 5 en 6 zijn de lessen begrijpend en studerend lezen telkens opgebouwd uit een reeks van drie lessen: een basisles begrijpend lezen, een vervolgles begrijpend lezen en een les studerend lezen. Per drie lessen staat eenzelfde onderwerp centraal. In blok 4 komen volgende onderwerpen aan bod: 'filosofie' en 'gevoelens'. Tijdens de laatste drie lessen (B4Les10, B4Les11 en B4Les14) van dit blok lezen de leerlingen over 'gevoelens'.
- Tijdens deze les maken de leerlingen een [poster](#) over een dichter. Ze vullen een identiteitskaart aan en lezen een gedicht op de [kopieerbladen identiteitskaart en gedichten](#) (zie leerkrachtassistent). Alles wat ze gelezen en ontdekt hebben, wordt verzameld op de poster. Voorzie daarvoor per duo een A3-vel en extra knutselmateriaal, waarmee de leerlingen creatief aan de slag kunnen (zie *Tip*).
- De leerlingen kunnen ook een foto van de dichter toevoegen. Die vind je op het [kopieerblad foto's](#) (zie leerkrachtassistent).
- Voorzie aan het einde van de les tijd voor een [officieel toonmoment](#). Hang alle posters op en laat de leerlingen rondlopen. Ze stellen hun dichter aan elkaar voor met de poster. Leerlingen die rond dezelfde dichter werkten, gaan samen dieper in op de interpretatie van het gedicht.

DIDACTISCHE INFO

In de rugzak

In B4Les10 en B4Les11 ([begrijpend lezen](#)) hebben de leerlingen enkele gedichten gelezen over gevoelens. Ze hebben verbanden gelegd met hun eigen kennis en eigen ervaring. Ze hebben ook betekenis gegeven aan woorden en zinnen.

En hierna

In blok 5 ligt de focus van de lessen [begrijpend lezen](#) op [herhaling](#) van de leesleutel *voor het lezen* ([Studio leeswijzer](#)). De leerlingen staan extra stil bij het bepalen van hun leesdoel en het verkennen van de tekstsoort. Tijdens de lessen [studerend lezen](#) lezen de leerlingen [schematische informatie](#) en vergelijken ze informatie.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Zelfstandig aangeleerde strategieën inzetten om de gewenste informatie te verkrijgen.

- Kennismaken met het werk en leven van enkele bekende auteurs uit de kinderliteratuur.
- Zich bewust worden van de eigen creativiteit: nadenken over kleurkeuze, compositie, bladspiegel ...

TIP

Laat de leerlingen hun gedicht creatief verwerken (al dan niet in een les muzische vorming). Ze geven het gedicht een passende lay-out (lettertype, -grootte en -kleur), schikken de woorden en zinnen op een gepaste manier, voorzien illustraties ...

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **een beeldend kunstenaar**
iemand die kunstwerken maakt en daarbij werkt met beelden/afbeeldingen, zoals een beeldhouwer, tekenaar of schilder
Met dat schilderij weet die beeldende kunstenaar precies te tonen wat ik voel!
- **de beroerte**
bloeding in de hersenen
De vrouw van Roald Dahl lag door een beroerte weken in een coma.
- **de chemicus**
een wetenschapper die onderzoek doet in scheikunde, chemie
De chemicus William Ramsey won in 1904 de Nobelprijs in de Scheikunde voor zijn ontdekking van edelgassen in de lucht.
- **dramatisch**
heftig of aangrijpend als in een drama
Moet je daar nu zo dramatisch over doen? Zo erg is dat toch ook weer niet.
- **de euthanasie**
het bespoedigen van het sterven van iemand die ongeneeslijk ziek is. Hij/zij heeft dan heel veel pijn en wil zelf niet meer verder leven.
Uiteindelijk nam Annie M.G. Schmidt haar levenseinde in eigen handen en koos ze voor euthanasie.
- **de leukemie**
verzamelnaam voor verschillende vormen van bloedkanker
In 1990 is Roald Dahl overleden aan leukemie.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

- De gedichten van Dahl en Silverstein zijn oorspronkelijk in het Engels geschreven. Het kan leuk zijn om daar samen even bij stil te staan en de originele versie te vergelijken met de vertaling.
- Kennen leerlingen met een andere thuistaal misschien een schrijver/dichter die schrijft in die taal?

Naam dichter: _____

Geboortedatum: _____

Nationaliteit: _____

Andere beroepen: _____

Naam dichter: _____

Geboortedatum: _____

Nationaliteit: _____

Andere beroepen: _____

Blijfe sitte

Blijfe sitte ken ik nie
 je kun nie alles kenne
 aan stiltesitte wen ik nie
 ik ben wel goet in renne
 ik ren de heele sooi vobbij
 ik ben een super snelle
 nou en daffin ik mooi vammij
 maar ja ik kennie telle
 en ik ken ook nie sgrijfe ik
 ik sal wel sitte blijve ik.

Joke van Leeuwen
Ozo heppie en andere versjes
 © Querido, 2000

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

Sebastiaan

Dit is de spin Sebastiaan.
 Het is niét goed met hem gegaan.

LUISTER!

Hij zei tot alle and're spinnen:
 Vreemd, ik weet niet wat ik heb,
 maar ik krijg zo'n drang van binnen
 tot het weven van een web.

Zeiden alle and're spinnen:
 O, Sebastiaan, nee, Sebastiaan,
 kom, Sebastiaan, laat dat nou,
 wou je aan een web beginnen
 in die vreselijke kou?

Zei Sebastiaan tot de spinnen:
 't Web hoeft niet zo groot te zijn,
 't hoeft niet buiten, 't kan ook binnen
 ergens achter een gordijn.

Zeiden alle and're spinnen:
 O, Sebastiaan, nee, Sebastiaan,
 toe, Sebastiaan, toom je in!
 Het is zó gevaarlijk binnen,
 zó gevaarlijk voor een spin.

Zei Sebastiaan eigenzinnig:
 Nee, de Drang is mij te groot.
 Zeiden alle and'ren innig:
 Sebastiaan, dit wordt je dood...
 O, o, o, Sebastiaan!
 Het is niet goed met hem gegaan.

Door het raam klom hij naar binnen.
 Eigenzinnig! En niet bang.
 Zeiden alle and're spinnen:
 Kijk, daar gaat hij met zijn Drang!

PAUZE

Na een poosje werd toen éven
 dit berichtje doorgegeven:
 Binnen werd een moord gepleegd.
 Sebastiaan is opgeveegd.

Annie M.G. Schmidt
De spin Sebastiaan

© De Arbeiderspers, 1966

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

Roodkapje en de wolf

Op een der eerste lentedagen
voelde Wolf de honger knagen,
dus klopte hij bij grootmoe aan.
Zij deed open, zag hem staan
met scherpe tanden, valse lach.
Hij gromde grijnzend: 'Goedendag.'
De arme grootmoe schrok zich naar:
straks eet hij me op met huid en haar.
Ze sloeg de spijker op de kop,
want hij vrat haar in één hap op.

Maar grootmoe was taai en schriël,
hetgeen de wolf maar slecht beviel.
'Ze is te weinig,' klaagde hij,
'dat is toch geen heel maal voor mij.
Na zo'n schriël scharminkel moet je
als wolf minstens nog een toetje.'
Terwijl hij heel boosaardig lachte,
zei hij: 'Ik denk, dat ik zal wachten,
tot Roodkapje, 't mals, jong ding,
terugkomt van haar wandeling.'
Grootmoeders kleren, moet je weten,
haar jas, haar muts en ook haar sokken,
die hij natuurlijk niet had opgegeten,
heeft hij opgeraapt en aangetrokken.
Hij kamde en krulde zelfs zijn haar.
In grootmoe's stoel zat Wolf toen klaar.

Het kleine meisje kwam al gauw
en vroeg aan Wolf traditiegetrouw:
'O grootmoe, wat heb je 'n grote oren.'
'Dan kan ik je beter horen.'
'Wat 'n grote ogen', zei ze zoet.
'Dan kan ik beter zien wat je doet,'
zei Wolf, terwijl hij naar haar staarde,
en watertandde en likkebaardde.
Na dat karkas, vol bot en haar,
dacht hij, smaakt zij als kaviaar.
Maar Roodkapje knipoogde en zei:
'O, wat een mooie bontjas heb jij!'
'Fout!' riep Wolf haar nijdig toe.
'Wat heb je grote tanden, grootmoe,
dat moet je zeggen, ezelskop.
Nou ja, dan eet ik je zo maar op.'
't Kind lacht en trekt in een wipje
een revolver uit haar slipje.
Ze richt hem op het grote beest
en beng, beng ... die is er geweest!

Een week of wat later, ik weet 't nog goed,
heb ik in het bos Roodkapje ontmoet.
Ik herkende haar bijna niet, dat snap je,
zo zonder cape en zonder rood kapje.
'Hallo!' riep ze vrolijk. 'Zie je wel
mijn prachtige bontjas van WOLVENVEL!'

Roald Dahl (vertaling: Huberte Vriesendorp)
Gruwelijke rijmen, © Fontein, 2008

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

Ziek

'Ik kan vandaag niet naar school,'
zei kleine Annetje van Pool.
'Ik heb de mazelen en de bof
paarse bulten en mijn hoofd zit vol stof
mijn mond is te nat en mijn keel is te droog
en ik word blind aan mijn rechteroog
mijn ene amandel is zo groot als een kei
als het gaat regenen steekt mijn zij
ik heb al zestien waterpokken gezien
en daar nog eentje, dat is zeventien
ik trek met mijn been en mijn ogen zijn blauw
ik lijd aan acute kou
ik hoest en ik nies en ik schraap en ik kuch
ik heb geloof ik een breuk in mijn rug
mijn heup doet zo'n pijn als ik knijp in mijn kuit
mijn navel zakt steeds dieper weg in mijn buik
mijn blindedarm ziet geen steek
mijn nek is stijf mijn ruggegraat is week
mijn neus is koud mijn tenen staan schuin
ik heb een splinter in mijn duim
ik heb de rode en de groene hond
mijn haar valt bij bosjes uit op de grond
mijn elleboog is krom en de koorts is gestegen
ik heb nu al achtenveertig negen
mijn hersenen krimpen ik ben doof aan een oor
en mijn rechterarm die trilt aldoor
ik heb een kwangnagel en mijn hart is...wat?
Wat is dat? Wat is het voor een dag?
Zaterdag...is het vandaag zaterdag?
Dan ga ik lekker buiten spelen. Dag!'

Shel Silverstein (vertaling: Thera Coppens)
Het randje van de wereld
© VBK Media, 1985

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

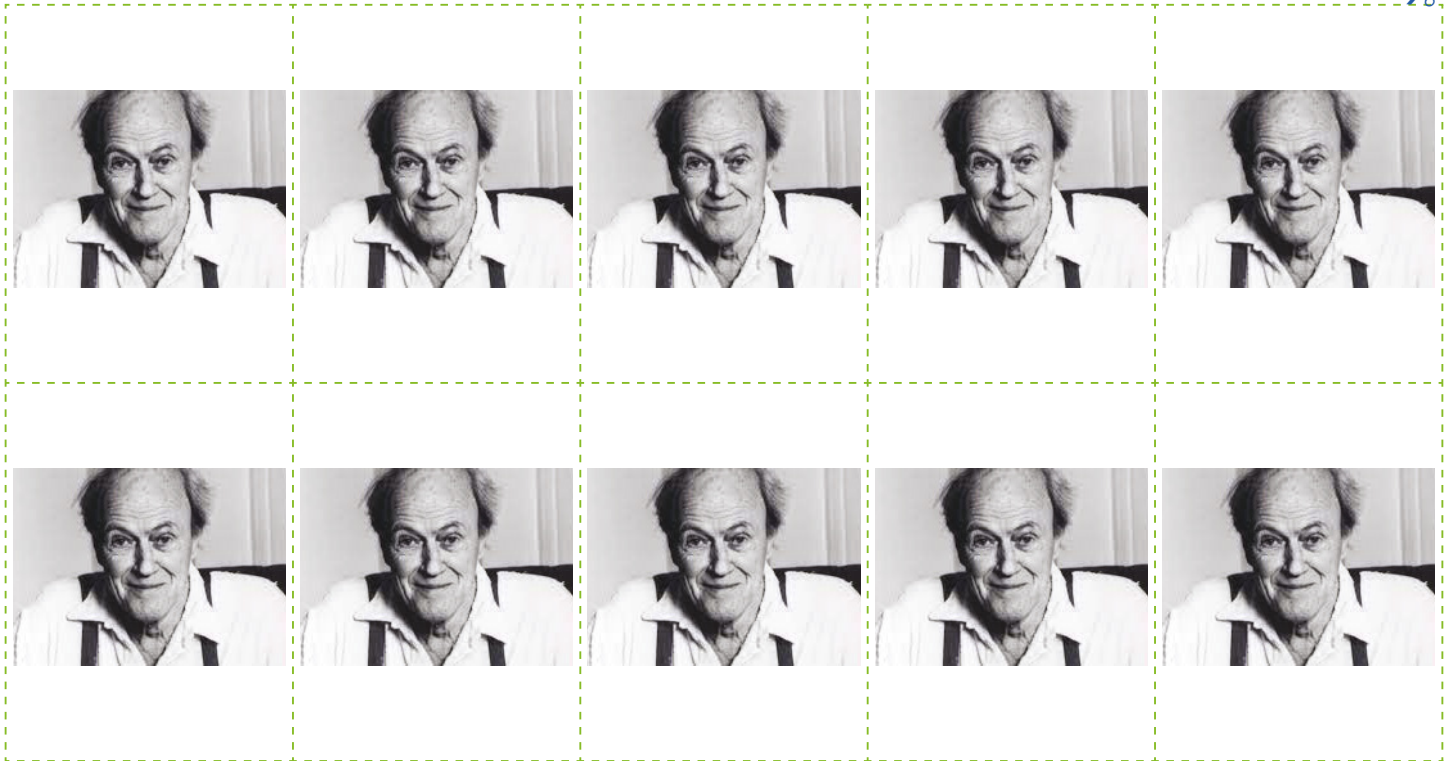
Joke van Leeuwen

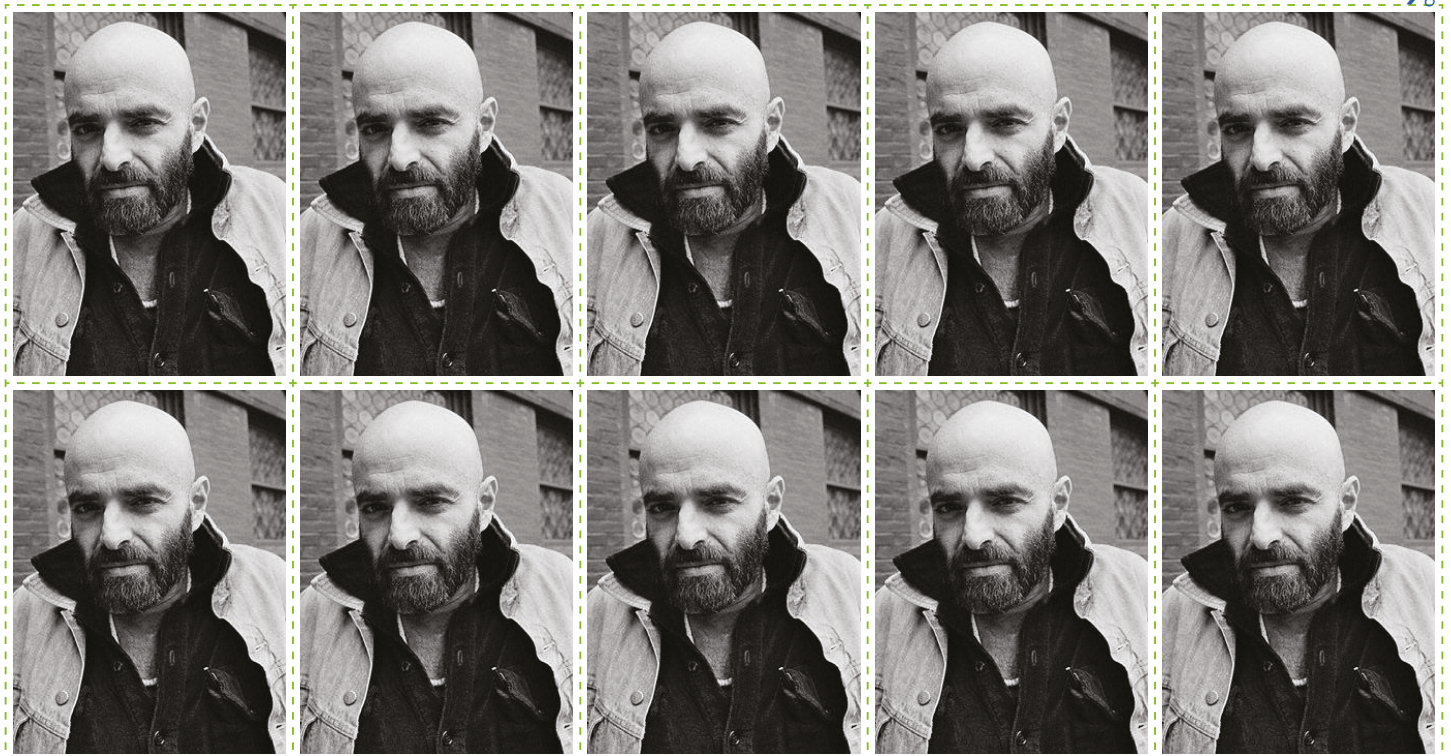
Annie M.G. Schmidt

Roald Dahl

Shel Silverstein

LESVERLOOP

Op verkenning

Op verkenning

1

Lees het gedicht *Verdriet* opnieuw.

Verdriet

Verdriet heeft geen rubberen zolen,
maar stalen hakken die klakken,
dwars door je hart
en over je lach
die je net nog wou pakken.

Gelukkig
loopt verdriet ook altijd weer door
en kom je thuis waar de kachel brandt
met je sloffen er stiltes voor.

Lit: Denk dag doen,
Margreet Schouwenaar
© Clavis, 2016

Bekijk de eerste zin opnieuw.

Besprek samen:

- Wat zou die zin juist kunnen betekenen?
- Is dat een voorbeeld van letterlijk of figuurlijk taalgebruik? Waarom?

Uitleg

Woorden kunnen letterlijk, maar ook figuurlijk gebruikt worden.

Bij **letterlijk** taalgebruik bedoelt de schrijver wat er staat.

Je kunt de betekenis van het woord vinden op de manieren die je al kent:

- Je leest een stukje tekst voor of na het woord opnieuw.
- Je kijkt of er een afbeelding bij de tekst staat.
- Je kijkt goed naar het woord. Ken je al delen van het woord?
- Je vraagt het aan iemand of je zoekt het woord op.
- Daarna kijk je of de gevonden betekenis klopt in de zin.

Bij **figuurlijk** taalgebruik bedoelt de schrijver iets anders dan wat er staat. Hij gebruikt **beeldspraak**.

Bij figuurlijk taalgebruik moet je goed nadenken:

- Wat zou het woord hier kunnen betekenen?
- Waarom heeft de schrijver voor dit woord gekozen?

Geraak je er niet uit? Gebruik je **Studio woordwijzer!**

Aan de slag

2

Lees de tekst. Beantwoord daarna de vragen.
In deze teksten worden de blauwe woorden letterlijk gebruikt.

Mijn jongste zus is van **nature** heel nieuwsgierig.
Zo is ze nu eenmaal; al sinds haar geboorte.
Als peuter wilde ze al alles rond zich onderzoeken.
Mijn ouders moesten haar dus goed in de gaten houden
om te voorkomen dat ze in de problemen kwam.

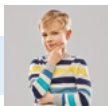

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
- Door naar de afbeelding te kijken.
- Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
- Door de betekenis op te zoeken.

Later wil Vic graag filosofie studeren.
Hij wil op zoek gaan naar **universele** waarheden.
Daarover zal hij dan interessante boeken schrijven.

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
- Door naar de afbeelding te kijken.
- Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
- Door de betekenis op te zoeken.

Als je dingen leest op het internet, mag je niet zomaar
alles geloven. Het is erg belangrijk om **kritisch** te zijn:
klopt het wel wat ik hier lees?
Laat je niets wijsmaken!

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
- Door naar de afbeelding te kijken.
- Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
- Door de betekenis op te zoeken.

Milo en Jens hebben gevochten op de speelplaats.
Blijkbaar heeft Milo Jens uitgedaagd, maar ik weet niet
goed waarom. Ik ken de **context** niet.

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
- Door naar de afbeelding te kijken.
- Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
- Door de betekenis op te zoeken.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

Lees samen het gedicht *Verdriet* opnieuw. Dat lezen de leerlingen ook al in B4Les10.

Herhaal **klassikaal**:

- Wat zou de eerste zin juist kunnen betekenen? (Verdriet is hard, zoals een schoen met een stalen hak zonder een rubberen zool. Als een harde schoen loopt verdriet over je hart en je lach en maakt die kapot.)
- Is dat een voorbeeld van letterlijk of figuurlijk taalgebruik? Waarom? (Van figuurlijk taalgebruik, want de schrijver bedoelt iets anders dan wat er staat. Verdriet is niet echt een schoen, maar je kunt het wel vergelijken met een schoen met een stalen hak.)

Vertel:

- De dichter gebruikt hier **beeldspraak**: het beeld van de schoenen heeft een **figuurlijke** betekenis. Daarom moeten we zelf goed nadenken wat dat in dit gedicht zou kunnen betekenen en waarom de schrijver net die woorden gekozen heeft.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Die herhaalt het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik en vat samen hoe je de betekenis van woorden kunt achterhalen.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

- De leerlingen van aanpak 1 maken de opdrachten **onder jouw begeleiding**.
- De leerlingen van aanpak 2 en 3 maken de opdrachten zelfstandig. Ze werken **in duo's per aanpak**.
- De leerlingen van aanpak 3 maken ook opdracht 5.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen lezen de teksten, waarin de blauwe woorden **letterlijk** gebruikt worden. Ze noteren wat het woord betekent en duiden aan hoe ze de betekenis gevonden hebben.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de fragmenten uit gedichten, waarin de blauwe woorden **figuurlijk** gebruikt worden. Ze bespreken met hun buur wat de woorden zouden kunnen betekenen en waarom de dichter voor die woorden gekozen zou hebben.

Opdracht 4

De leerlingen lezen de teksten en duiden aan of de blauwe woorden **letterlijk of figuurlijk** worden gebruikt. Ze noteren ook wat het woord juist betekent in de context.

Opdracht 5

De leerlingen van **aanpak 3** maken zelf twee zinnen met 'zich niet aan de ketting laten leggen': eentje waarin ze die woorden letterlijk gebruiken en eentje waarin de woorden een figuurlijke betekenis hebben.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

De leerlingen vullen **Mijn woordenblad!** aan met twee nieuwe, moeilijke, grappige, mooie ... woorden uit deze les. Laat daarna enkele leerlingen vertellen welke woorden ze genoteerd hebben en wat ze in de middelste kolom geschreven of getekend hebben.

3

Lees de tekst. Beantwoord daarna de vragen.
In deze teksten worden de blauwe woorden figuurlijk gebruikt.

Als ik lach,
ben ik zoet.
Als ik huil,
word ik zout.
Ben ik boos,
ben ik scherp.
Heb ik spijt,
is het wrang.

Uit: *Denk dag doen*,
Margreet Schouwenaar
© Clavis, 2016

- Wat zouden de blauwe woorden kunnen betekenen?
- Waarom zou de dichter voor die woorden gekozen hebben?

Span er een koord overheen.

Over wat je hoorde en wat nooit meer uit je hoofd verdween.
Over 'o, jij moet nog zoveel leren,' over 'ik bepaal de regels hier en die ga jij dus accepteren,' over 'denk je dat je slimmer bent dan wij,' over 'joh, het is maar plagerij,' over 'hou je mond nou even,' over 'je vergooit je leven,' over 'lukt je nooit,' en over voeten op de grond, over gezond verstand en dromenland, over lachjes, grapjes, dom soms, achter je om soms, soms gemompeld, soms gemeen –
span er een koord overheen

Uit: *Ik jaich voor jou*,
Edward van de Vendel
© Querido, 2013

- Wat zouden de blauwe woorden kunnen betekenen?
- Waarom zou de dichter voor die woorden gekozen hebben?

4

Lees de tekst. Beantwoord daarna de vragen.

Gitte weet het altijd beter dan de rest.
Ze doet niets anders dan anderen commanderen.
Het wordt hoog tijd dat ze eens een toontje lager zingt!

Hoe wordt het woord gebruikt?

letterlijk figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

'Gisteren maakte ik iets ongelofelijks mee. Ik werd in een auto van de geheime dienst gesleurd. Ze vertelden me dat ik spion mag worden. Volgende week vertrek ik op mijn eerste missie', vertelt Joachim.
Lena schudt haar hoofd.
'Ach, Joachim, **zweets** toch niet zo!'

Hoe wordt het woord gebruikt?

letterlijk figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

5

Bedenk twee zinnen met de uitdrukking.

Bedenk een zin met de letterlijke betekenis en een zin met de figuurlijke betekenis van de uitdrukking.

zich niet aan de ketting laten leggen

Letterlijk:

Figuurlijk:

Terugkijken

6

Welke twee woorden uit deze les vind je moeilijk/speciaal/mooi/grappig ...?

Noteer ze op **Mijn woordenblad!**

Schrijf of teken in de middelste kolom iets wat jou helpt om de betekenis te onthouden.

MATERIAAL

- computers of laptops met een onlinewoordenboek (zie *Praktische info*)
- Studio woordwijzer
- Mijn woordenblad!
- leerwerkboek p. 62-66

PRAKTISCHE INFO

Voorzie voldoende laptops of computers, zodat de leerlingen die dat willen, een [onlinewoordenboek](#) kunnen gebruiken om de betekenis van woorden op te zoeken.

DIDACTISCHE INFO

- Tijdens deze les herhalen de leerlingen de verschillen tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik en zoeken ze zelf de betekenis van woorden. Verwijs daarvoor naar de [Studio woordwijzer](#).
- Voor anderstalige leerlingen kan figuurlijk taalgebruik erg moeilijk zijn. Werk daarom tijdens deze les bij voorkeur in heterogene duo's, zodat de leerlingen elkaar kunnen helpen.

In de rugzak

In B3Les15 stonden de leerlingen stil bij enkele uitdrukkingen. Het gebruik van het woordenboek (digitaal en op papier) kwam daarbij al aan bod.

En hierna

In B5Les15 herhalen de leerlingen het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik. Ze verkennen het gebruik van spreekwoorden, achterhalen de betekenis en gebruiken zelf spreekwoorden in een zin.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Gemotiveerd zoeken naar een oplossing voor een probleem of een antwoord op een vraag.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Het kan een leuk tussendoortje zijn om meertalige leerlingen figuurlijke uitdrukkingen uit het Nederlands om te laten zetten in hun thuistaal.

Bijvoorbeeld:

Mijn hart maakte een sprong toen zij binnenkwam.

Zijn maag rammelde van de honger.

Mijn opa is een keukenprins.

Aandacht voor woorden

Mijn woordenblad!

van nature

universeel

kritisch

de context

wrang

een toontje lager zingen

zwetsen

zich niet aan de ketting
laten leggen

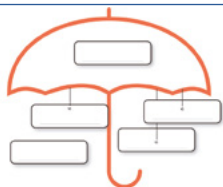

=

zin

< >

**Mijn mooie, leuke,
grappige, moeilijke ...
woorden**

dialogoog

raadsel

rijmen

Voor het lezen

Ik **lees** deze tekst om meer te weten te komen over ...

Ik **verken** de tekst en kijk naar:

- de titel, de afbeeldingen
- de kopjes
- de eerste zinnen, de opvallende woorden

Ik **voorspel**: Waarover gaat deze tekst?

Ik **denk na**:

- Wat weet ik daar al over?
- Wat wil ik te weten komen?

Tijdens het lezen

Ik **stel** mezelf **vragen**:

- over de inhoud: Wat? Waarom? Hoe? Wanneer? ...
- over de betekenis van zinnen en woorden

Ik **let** op:

- de sleutelwoorden, de kernzinnen
- de tekststructuur
- verbindingswoorden zoals toch, dus, daarom, omdat ...
- verwijswoorden zoals ik, hij, ze, haar, jullie, dat, deze ...

Ik **leg** een **verband** tussen:

- inhouden binnen een tekst
- de inhoud van de tekst en wat ik al weet

Als ik een woord niet begrijp, gebruik ik mijn **woordwijzer**.

Na het lezen

Ik **kijk** terug:

- Klopt mijn voorspelling?
- Kan ik de hoofdgedachte bepalen?
- Wat weet ik nu meer over ...?
- Wat wil ik nog weten over ...?
- Kan ik studerend lezen: extra informatie opzoeken, schema's maken, samenvatten ...?

Voor het lezen

Ik **lees** deze tekst om een verhaal te beleven.

Ik **verken** de tekst en kijk naar de titel, de afbeeldingen, de omslag, de eerste zinnen.

Ik **voorspel**: Wat zal in deze tekst gebeuren?

Tijdens het lezen

Ik **stel** mezelf **vragen**:

- Wat gebeurt er: Waar? Wanneer? Hoe? ...
- Wat zie ik in mijn hoofd bij wat er gebeurt?
- Welke personages spelen in het verhaal?
- Wat is de rol van de verschillende personages?
- Wat is de bedoeling van de personages?
- Hoe voel ik mij tijdens het lezen?

Ik **leg** een **verband** tussen:

- de gebeurtenissen en de tijd waarin ze zich afspelen
- de rol van de verschillende personages
- de handelingen van de personages

Als ik een woord niet begrijp, gebruik ik mijn **woordwijzer**.

Na het lezen

Ik **kijk** terug:

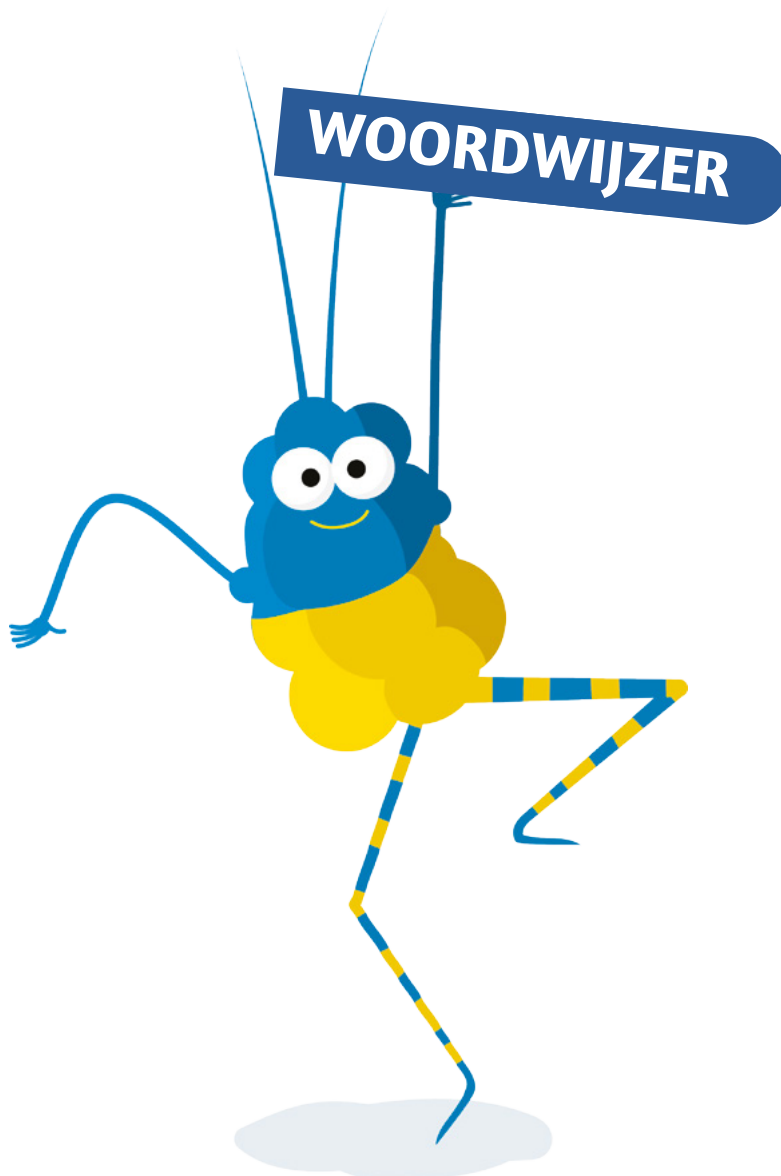
- Klopt mijn voorspelling van het verhaal?
- Had ik een ander einde verwacht?
- Heb ik de tekst met plezier gelezen? Waarom wel/niet?
- Wat vind ik in de tekst: spannend, grappig, moeilijk, droevig ...?
- Welk personage zou ik willen zijn of net niet?
- Wil ik meer van dit soort verhalen lezen? Waarom wel/niet?
- Voor wie is deze tekst een leestip?

Ik begrijp een woord niet. Wat kan ik doen?

- Ik lees een stukje tekst **voor of na het woord** opnieuw.
- Ik kijk of er een **afbeelding** bij de tekst staat.
- Ik kijk goed naar het **woord**.
Ken ik al delen van het woord?
- Ik **vraag** het aan iemand of **zoek** het woord **op**.

Ik kijk of de gevonden betekenis klopt in de zin.

Kom je deze tekens tegen?**Doe dan dit.**

Werk samen met je buur.

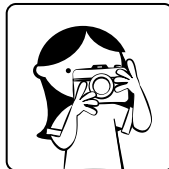
Lees de tip.

hoorwoorden

regelwoorden

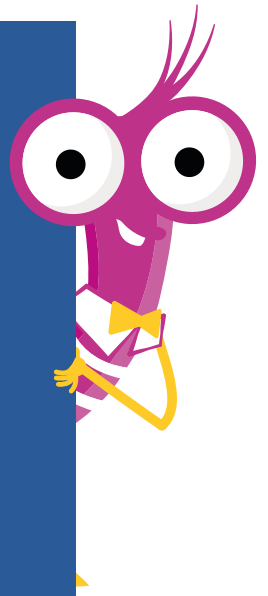
onthoudwoorden

werkwoorden

Studio
spelling —

HANDLEIDING

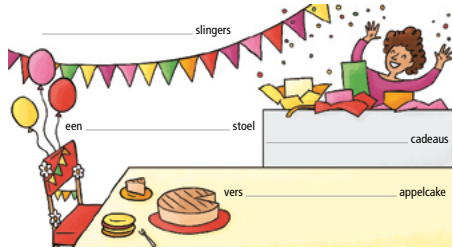

LESVERLOOP

Op verkenning

1 Vul aan met een bijvoeglijk naamwoord.
Kies uit: uitgepakte – versierde – gebakken – opgehangen.

regelwoorden - 5

Woorden op -t, -d of -b, -p
Hoor je t of p aan het einde van een woord?
Maak het woord langer.

Voorbeelden
Je hoort taarten. → Je schrijft taart.
Je hoort kruiden. → Je schrijft kruid.
Je hoort begrijpen. → Je schrijft ik begrijp.
Je hoort webben. → Je schrijft web.

woorden van de week
de hoofdpijn
de wachtkamer
de webcam
het antwoord
het buurtcomité
breed

club, eb
Let op bij samenstellingen.
Op welke letter eindigt het eerste woord?
Maak dat woord langer.

buurfest buurten → buurt
hoofdpijn hoofden → hoofd
ribstof ribben → rib
lippen lippen → lip

extra woorden
de handbagage
de kipburger
de krabpaal
de ribbroek
het hartritme
het zandkasteel

stappenplan klankgroepen

Stappenplan klankgroepen
klankers: a, e, i, o, u
medeklinkers: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z

Hoor je een woord met **meer dan één klankgroep**?
Wat hoor je aan het einde van de klankgroep?

- Je hoort een **medeklinker**.
Je schrijft wat je hoort.
[plaa] [sen] [roos] [ter]
- Je hoort een **tweetenklinker** (oe, ui, eu, ie).
Je schrijft wat je hoort.
[kleu] [ren] [broe] [ken]

Maar let op de **regel** bij deze woorden:

- Je hoort een **lange klinker**.
Je schrijft de lange klinker met één letter op.
[e] [gel] [sto] [ren]
- Je hoort een **korte klinker**.
Je schrijft na de korte klinker twee dezelfde medeklinkers.
[sta] [ppen] [tro] [mmel]

werkwoorden - 3

Het voltooid deelwoord
Een voltooid deelwoord van een werkwoord krijg je als je zegt: ik heb ... of ik ben ...
Een voltooid deelwoord eindigt meestal op t, d of en.

dansen ik heb gedanst.
groeien ik ben gegroeid.
zingen ik heb gezongen.

- Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -d of -t?**
Verleng het woord.
• Hoor je te? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een t.
• Hoor je de? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een d.

werken ik werkte. ik heb gewerkt.
ontsnappen ik ontsnapte. ik ben ontsnapt.
horen ik hoorde. ik heb gehoord.
arresteren ik arresteerde. ik ben gearresteerd.

Soms kun je het woord enkel verlengen in de wij-vorm.
ik kocht. We kochten. ik heb gekocht.
ik bracht. We brachten. ik heb gebracht.

- Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -en of -aan?**
Schrijf dan op wat je hoort of volg de regels van het **stappenplan klankgroepen**.
kiezen ik heb gekozen.
staan ik heb gestaan.
kijken ik heb gekeken.

stappenplan werkwoorden

Is het een **werkwoord**? → nee → Volg het hoor-, regel- of onthoudspoor.

ja → Is het een **persoonsvorm**? Stel de ja/nee-vraag.

ja → Is het **tegenwoordige tijd (tt)** of **verleden tijd (vt)**?

ja → Kijk naar het **onderwerp**. Kies de juiste persoonsvorm.

tt
stam stam + t infinitievorm
ik loop. Wij lopen.
Jij vindt. Julie vinden.
Vind je? Tom loopt. De jongens spelen.

vt
klank verandert stam + te(n) stam + de(n)
ik liep. Wij liepen. ik/wij werkte(n). ik/wij speelde(n).
jij vondt. jullie vonden. jij/jullie danste(n). jij/jullie reisde(n).
Hij vroeg. Zij vroegen. Hij/zij wachtte(n). Hij/zij antwoordde(n).

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Schrijf deze woordgroepen op het bord:
Het gekookte ei. Het gebakken ei. De geschildte appel. De gewassen appel. De zure sinaasappel. De zoete sinaasappel.

Vraag de leerlingen om de **bijvoeglijke naamwoorden** te noemen en onderstreep ze.

Vraag hen ook welke bijvoeglijke naamwoorden van een werkwoord komen, namelijk van het **voltooid deelwoord**. Omcirkel die en laat de leerlingen het bijbehorend voltooid deelwoord noemen.

Herhaal nog eens: als bijvoeglijke naamwoorden zijn afgeleid van een voltooid deelwoord, dan gelden de gewone spellingsregels. Maar eindigt een deelwoord op -en, dan blijft -en staan.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen de bijvoeglijke naamwoorden in.

Uitleg

Vertel de leerlingen dat het belangrijk is om goed te verklanken en de regels toe te passen om bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord juist te schrijven.

Overloop eventueel nog even de vier **uitlegkaarten**.

Schrijf de deze zinnen op het bord:

Vergrootte de fotograaf de foto? Ja, de foto is vergroot. De vergrote foto hangt nu aan de muur.

Stel daarbij gerichte vragen:

- Is 'vergrootte' een bijvoeglijk naamwoord of een werkwoord?
- In welke tijd staat de zin?
- Wie/wat is het onderwerp en de persoonsvorm?
- Welke twee woorden klinken precies hetzelfde, maar schrijf je anders? ('vergrootte' en 'vergrote')
- Is 'vergrote' een bijvoeglijk naamwoord of een voltooid deelwoord?
- Is 'vergroot' een bijvoeglijk naamwoord of een voltooid deelwoord?

Laat de leerlingen aan de hand van het **stappenplan werkwoorden**

verwoorden hoe je aan de schrijfwijze van 'vergrootte' komt.

Kijk daarna naar 'De *vergrote* foto hangt aan de muur'. In deze zin is 'vergrote' het bijvoeglijke naamwoord. Benadruk dat een bijvoeglijk naamwoord nooit een persoonsvorm kan zijn en dat de regels van de werkwoorden als persoonsvorm hier dan ook niet van toepassing zijn. Aangezien een bijvoeglijk naamwoord nooit een persoonsvorm is, gelden hier de gewone spellingsregels.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Geef de duo's suggesties over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens pakken ze op dezelfde wijze het volgende deel aan. Belangrijk is dat ze op elk moment een beroep op elkaar kunnen doen als ze vastlopen.
- Opdrachten 2, 3 en 4 kunnen ook individueel gemaakt worden, maar door samen te werken zullen de leerlingen de regels beter verankeren.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen schrijven het voltooid deelwoord van het bijvoeglijk naamwoord.

Opdracht 3

De leerlingen vullen elke zin aan met het voltooid deelwoord (de infinitief is gegeven). Ze vormen dan het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van het voltooid deelwoord.

Opdracht 4

De leerlingen vullen de zinnen aan met een persoonsvorm in de verleden tijd of met een bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen kiezen een infinitief uit de lijst. Ze bedenken drie zinnen, waarvan de eerste woorden al gegeven zijn. In de eerste zin gebruiken ze de infinitief als persoonsvorm in de verleden tijd, in de tweede zin als voltooid deelwoord en in de derde zin als bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord.

Vervolgens dicteren ze de drie zinnen aan hun klasgenoot.

Ze controleren samen aan de hand van de uitlegkaarten.

Aan de slag

- 2 Schrijf het voltooid deelwoord van het bijvoeglijk naamwoord. Kijk naar het voorbeeld.

it

het afgewerkte karweitje Ik heb afgewerkt.

het geslepen mes _____

het beloofde geld _____

de geplante boom _____

- 3 Vul elke zin aan met het voltooid deelwoord. Schrijf dan in de tweede kolom het bijvoeglijk naamwoord dat je kunt afleiden van het voltooid deelwoord.

it

pesten Hij heeft _____, het _____ kind

vullen Hij heeft _____, de _____ koek

bakken Hij heeft _____, de _____ vis

zoeken Hij heeft _____, de _____ dader

- 4 Vul de juiste vorm van het werkwoord in: persoonsvorm in de verleden tijd of bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord.

it

verwachten Hij _____ vorige week een goed rapport.

Maar de _____ cijfers vielen tegen!

verbreden De _____ straat is nu veilig.

De vakmannen _____ gisteren de straat.

beantwoorden Lies _____ de vragen steeds verkeerd.

De _____ vragen waren verkeerd.

Terugkijken

- 5 Kies een infinitief en omcirkel die. Maak er zinnen mee. Kies uit: vervullen – breken – maken – trouwen – verwachten – vullen.

Zin 1: in de verleden tijd

Toen ik nog een kleuter was _____.

Zin 2: als voltooid deelwoord

Hebben jullie _____?

Zin 3: als bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord

De/Het _____.

it

Dicteer elkaar om de beurt een zin. Overloop de antwoorden met elkaar.

MATERIAAL

- uitlegkaart stappenplan klankgroepen, R5, WW3 en stappenplan werkwoorden
- leerwerkboek p. 47 en 48

PRAKTISCHE INFO

De leerlingen hebben al veel geoefend op het schrijven van bijvoeglijke naamwoorden. Als het om een bijvoeglijk naamwoord gaat dat is afgeleid van een persoonsvorm, moeten ze goed nadenken en het stappenplan klankgroepen volgen. Sommige leerlingen kunnen bij het schrijven van deze woorden moeilijkheden ervaren. Je kunt een groepje onder jouw begeleiding laten werken of je kunt ook voor heterogene groepjes kiezen waarbij de taalsterkere leerlingen de taalzwakkere ondersteunen. Waak er dan wel over dat de taalzwakkere leerlingen ook actief meedenken en -werken.

DIDACTISCHE INFO

In het vijfde leerjaar hebben de leerlingen geleerd om bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord correct te schrijven. In deze les bouwen we daarop verder. We schenken ook aandacht aan de persoonsvormen in de verleden tijd die hetzelfde klinken als het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: expliciteren van een gebruikte strategie.
- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Schenk tijdens leeslessen, bij het achterhalen van de betekenis van woorden, aandacht aan het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- slijpen
weer scherp of glad maken
Als je een potlood slijpt, maak je er een punt aan.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Schrijf deze woorden op het bord: *porselein, product, onmiddellijk, interesse, elektrische*. Bespreek kort de betekenis van elk woord. Vertel de leerlingen dat je een **verhaaltje** gaat voorlezen waarin vijf woorden ontbreken. Het zijn de vijf woorden die op het bord staan. Tijdens het voorlezen vervang je het ontbrekende woord door 'plop'. De leerlingen noteren de vijf woorden in de volgorde waarin ze voorkomen op een blaadje.

Onlangs was ik in een winkel waar ze allerlei plop (elektrische) apparaten verkopen. Een koffiezetapparaat trok mijn aandacht. Ik bestudeerde eerst de eigenschappen van het plop (product) op het informatiekaartje. Ik had meteen veel plop (interesse) in het toestel! Ik kocht het en ging plop (onmiddellijk) naar huis. Meteen zette ik koffie en dronk het uit een kopje van echt plop (porselein). Wat was dat zalig lekker!

Laat de leerlingen verwoorden waarom deze woorden lastig zijn om te schrijven. Duid de **moeilijkheden** aan met een kleur.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen de woorden in het gesprekje in.

Op verkenning

1 Vul het gesprek tussen Petra en Kader aan met de juiste woorden. Kies uit: elektrische – interesse – elektriciteit – professor – parallellogram.

Weet jij nog hoe je een _____ moet tekenen?

*Ja, maar dat kan ik je nu niet tonen.

Ik ben zelf _____ aan het opwekken.*

Wauw, jij bent een echte _____!

*Kijk, door aan dit wielletje te draaien begint dit _____ apparaat te werken.

Kun je me tonen hoe je dat doet? Ik zal het met veel _____ volgen!

06

onthoudwoorden - 6

Struikelwoorden

Struikelwoorden zijn woorden waarin veel fouten worden gemaakt.

Onthoud die woorden.

- één of twee medeklinkers: onmiddelijk, paralielogram, professor het comité, maar de commissie apart, maar het appartement en het apparat
- d in: gemoed, maar t in: tegemoet
- k in: anekdote
- t in: detective

woorden van de week

de anekdote het comité
de commissie het gemoed
de detective het product
de motor elektrisch
de professor tegemoet
de tatoeage

extra woorden

de plooiing
het apparaat
het porselein
het parallellogram
het appartement
de elektriciteit
onmiddellijk
interesse

Uitleg

Overloop samen de uitlegkaart. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: O voor onthoudwoorden.

Vertel de leerlingen dat het onthoudwoorden zijn. Door ze vaak te lezen en er aandacht aan te schenken, leer je deze woorden correct te schrijven.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Bij sommige woorden kan een onthoudtrucje helpen (bijvoorbeeld: onmiddellijk = twee **d**ekens en twee **l**akens).
- De leerlingen maken opdrachten 2 en 3 met z'n tweeën. Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in, om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens pakken ze op dezelfde manier het volgende deel aan. Belangrijk is dat ze op elk moment een beroep op elkaar kunnen doen als ze vastlopen.
- Opdrachten 2 en 3 kunnen ook begeleid of individueel gemaakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen vullen in elke zin een woord van de week of een extra woord in.

Opdracht 3

De leerlingen vullen de woorden aan met de juiste medeklinkers. Daarna schrijven ze de woorden nog eens op.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 4

De leerlingen bedenken een verhaal of gesprek van vier zinnen waarin telkens één moeilijk woord voorkomt. Vervolgens lezen ze elkaar hun zinnen voor. Hun klasgenoot noteert de moeilijke woorden. Tot slot controleren ze de woorden met behulp van de uitlegkaart.

Aan de slag

2 Vul in elke zin een woord van de week of een extra woord in.

In ons dorp werd een _____ opgericht om een buurtfeest te organiseren. De gemeente kwam hen _____ met een klein bedrag dat ze aan de feestelijkheden mochten besteden. Daarmee kochten ze een servies van _____. Op de dag van het feest bleek echter dat iemand al het servies had gebroken. Een _____ werd opgesteld om het probleem op te lossen. Zij haalden er _____ een _____

bij die de misdadiger moest zoeken. Hij ontdekte dat de geheimzinnige _____ met een merkwaardige _____ op zijn schouder achter de feiten zat. Die werkte blijkbaar in zijn geheim laboratorium in een kamertje op zijn _____ aan een e _____ a _____ dat borden kan reinigen zonder water.

3 Vul in en schrijf.

- Vul de woorden aan met de juiste medeklinker(s).
- Denk goed na of je een dubbele medeklinker moet schrijven!
- Schrijf daarna de woorden nog eens volledig op.

Als je op zijn gemoe_____ werkt, komt hij je wel tegemoe_____.
Hij had intere_____e en bestelde het produ_____t onmi_____e_____ijk op het internet.
Er hoort een grappige ane_____dote bij dat a_____araat.
Ik heb nog geen ele_____tri_____iteit in mijn nieuwe a_____artement.
Zit jij in het co_____itè dat de buitenspeeldag organiseert of in de co_____i_____ie ter bescherming van de kinderrechten?
De pro_____e_____or leerde me een pa_____a_____e_____ogram tekenen.

Terugkijken

4 Schrijven maar.

- Schrijf een verhaaltje of een gesprek van vier zinnen. In elke zin moet een moeilijk woord staan.
- Lees de tekst aan elkaar voor. De ander schrijft de moeilijke woorden op.
- Controleer daarna samen. Daarbij mag je de uitlegkaart gebruiken.

MATERIAAL

- uitlegkaart O6
- leerwerkboek p. 49 en 50

DIDACTISCHE INFO

In deze les wordt geoefend op het correct schrijven van woorden die voor veel leerlingen een struikelblok vormen. Deze moeilijke woorden moeten uiteindelijk ingeprent worden. Het is vooral belangrijk om de woorden veel te schrijven om ze zo te memoriseren.

In het vijfde leerjaar hebben de leerlingen al op enkele struikelwoorden geoefend. In deze les worden die woorden herhaald en worden enkele nieuwe woorden aangebracht.

Misschien zijn er in jouw klas nog andere onthoudwoorden waarover de leerlingen struikelen. Je kunt ze in deze les integreren (zie *Tip*).

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Je kunt met de klas een lijstje bijhouden van woorden die je tegenkomt, ook in andere lessen dan taallessen, en die moeilijk te spellen zijn. Hang de lijst op een zichtbare plek in de klas en verwijst er ook regelmatig naar. Je kunt de leerlingen ook zelf een lijst laten maken met de voor hen meest 'lastige' woorden. Die lijst kunnen ze bijhouden in een taalmap of een oefenschrift zodat hij vlot hanteerbaar is.

Als je met *Studio taal* werkt, kun je gebruikmaken van [Mijn woordenblad!](#) achteraan in het leerwerkboek of via de [leerkrachtassistent](#).

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **het comité**
groep mensen die samen iets organiseert
We hebben een comité opgericht voor het feest.
- **de commissie**
groep mensen met een opdracht
Deze commissie gaat het probleem oplossen.
- **de anekdote**
een kort verhaal, meestal over een leuke gebeurtenis uit iemands leven
Grootouders vertellen vaak leuke anekdotes.

LESVERLOOP

Op verkenning

- 1 Kies uit en schrijf.
 - Vul deze bijvoeglijke naamwoorden in: houten – opgeblonken – uitgeputte – zilveren.
 - Kleur de bijvoeglijke naamwoorden die afgeleid zijn van een voltooid deelwoord.

	het	mes	de		de	schouwen
	het	kistje	de		de	loopster

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Wijs de leerlingen op de kolommen op het bord. Lees nu het verhaal over de poetsvrouw voor. Vraag de leerlingen hun hand op te steken als ze een bijvoeglijk naamwoord horen. Ze moeten dus goed opletten wat er gezegd wordt van personen en dingen. Hoe is iemand of iets? Laat de leerlingen voor elk bijvoeglijk naamwoord vertellen in welke kolom het hoort.

De vriendelijke poetsvrouw, Eva, vertrekt naar de luxueuze villa van meneer Cockx. Vandaag krijgt het zilveren bestek een poetsbeurt. De opgeblonken messen en vorken krijgen daarna een plaats in de houten kast. Met een proper doekje gaat de poetsvrouw ook nog even over het glazen servies dat onderaan in de kast staat. Plots begeeft de plank van de kast het! De gebroken glazen en vazen zorgen voor scherven over heel de vloer. Snel raapt Eva de scherven bij elkaar en sluit ze de kast opnieuw af. Nadien neemt de uitgeputte poetsvrouw een verdiende pauze. Hoe gaat ze dit aan meneer Cockx vertellen?

Kolom 1: bijvoeglijke naamwoorden: vriendelijke, luxueuze, zuiver.

Kolom 2: bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord:

- eindigend op -e: uitgeputte, verdiende;
- eindigend op -en: opgeblonken, gebroken.

Kolom 3: stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden: zilveren, houten, glazen.

Overloop de kolommen. Weten de leerlingen nog hoe ze bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord moeten schrijven? Weten ze nog wanneer deze woorden eindigen op -e en wanneer ze eindigen op -en? Weten ze nog wat stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden zijn en hoe ze geschreven moeten worden?

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De duo's vullen de bijvoeglijke naamwoorden in. Ze kleuren de bijvoeglijke naamwoorden die afgeleid zijn van een voltooid deelwoord.

Uitleg

Om bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord te schrijven, is het belangrijk om goed te verklanken en de regels toe te passen die in het vijfde leerjaar en in les 1 al geleerd werden. Overloop eventueel nog even de vier uitlegkaarten. Benadruk dat een bijvoeglijk naamwoord nooit een persoonsvorm kan zijn en dat de regels van de werkwoorden als persoonsvorm hier dan ook niet van toepassing zijn. Benadruk ook dat het stoffelijk bijvoeglijk naamwoord altijd eindigt op -en.

regelwoorden - 5

Woorden op -t, -d of -b, -p
 Hoor je t of p aan het einde van een woord?
 Maak het woord langer.

- Voorbeelden**
 Je hoort taarten. → Je schrijft taart.
 Je hoort kruiden. → Je schrijft kruid.
 Je hoort begrijpen. → Je schrijft ik begrijp.
 Je hoort webben. → Je schrijft web.

Sommige woorden met b aan het einde kun je niet altijd langer maken. Die moet je onthouden.

club, eb
 Let op bij samenstellingen. Op welke letter eindigt het eerste woord? Maak dat woord langer.

buurfeest buurten → buurt
 hoofdpijn hoofden → hoofd
 riestof rieden → riel
 lippen lippen → lip

woorden van de week

de hoofdpijn de wachtkamer de webcam
 het antwoord het buurtcomité breed

extra woorden

de handbagage de kipburger de kraapaal de ribbroek het hartritme het zandkasteel

stappenplan klankgroepen

Stappenplan klankgroepen

klankers: a, e, i, o, u
 medeklinkers: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z

molen mollen

Hoor je een woord met meer dan één klankgroep? Wat hoor je aan het einde van de klankgroep?

1. Je hoort een medeklinker. Je schrijft wat je hoort.

plaat	sen	roos	ter
-------	-----	------	-----
2. Je hoort een tweeteklinker (oe, ui, eu, ie). Je schrijft wat je hoort.

kieu	ren	broe	ken
------	-----	------	-----

Maar let op de regel bij deze woorden:

3. Je hoort een lange klinker. Je schrijft de lange klinker met één letter op.

e	gel	sto	ren
---	-----	-----	-----
4. Je hoort een korte klinker. Je schrijft na de korte klinker twee dezelfde medeklinkers.

sta	ppen	tro	mmel
-----	------	-----	------

werkwoorden - 3

Het voltooid deelwoord

Een voltooid deelwoord van een werkwoord krijg je als je zegt: ik heb ... of ik ben ...
 Een voltooid deelwoord eindigt meestal op t, d of en.

- dansen ik heb gedans.
 groeien ik ben gegroeid.
 zingen ik heb gezongen.

1. Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -d of -t? Verlang het woord.
 • Hoor je te? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een t.
 • Hoor je de? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een d.

werken ik werkte. ik heb gewerkt.
 ontsnappen ik ontsnapte. ik ben ontsnapt.
 horen ik hoorde. ik heb gehoord.
 arresteren ik arresteerde. ik ben gearresteerd.

Soms kun je het woord enkel verlengen in de wij-vorm.
 ik kocht. We kochten. ik heb gekocht.
 ik bracht. We brachten. ik heb gebracht.

2. Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -en of -aan? Schrijf dan op wat je hoort of volg de regels van het stappenplan klankgroepen.
 kiezen ik heb gekozen.
 staan ik heb gestaan.
 kijken ik heb gekeken.

stappenplan werkwoorden

Is het een werkwoord? nee → Volg het hoor-, regel- of onthoudspoor.

↓ ja

Is het een persoonsvorm? Stel de ja/nee-vraag.

↓ ja

Is het tegenwoordige tijd (tt) of verleden tijd (vt)?

↓

Kijk naar het onderwerp. Kies de juiste persoonsvorm.

tt	stam	stam + t	infinitiefvorm
	ik loop.	Jij loopt.	Wij lopen.
	Vind je?	Hij vindt.	Jullie vinden.
		Tom loopt.	De jongens spelen.

vt	klank verandert	stam + te(n)	stam + de(n)
	ik liep. Wij liepen.	ik/wij werkte(n).	ik/wij speelde(n).
	Jij vond. Jullie vonden.	Jij/jullie danste(n).	Jij/jullie reisde(n).
	Hij vroeg. Zij vroegen.	Hij/zij wachtte(n).	Hij/zij antwoordde(n).

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- De leerlingen werken per twee aan de opdrachten. Op deze manier kunnen ze elkaar helpen of aanvullen.
- De opdrachten kunnen ook individueel of begeleid gemaakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen kruisen de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden aan. Daarna schrijven ze op bij welke drie werkwoorden de klank verandert in de verleden tijd. Het bijvoeglijk naamwoord noteren ze ook.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de infinitieven en bepalen het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van dat voltooid deelwoord.

Opdracht 4

De leerlingen vullen de juiste vorm in (de onvoltooid verleden tijd, het voltooid deelwoord of het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van het voltooid deelwoord).

Extra opdracht

De leerlingen vervolledigen de bijvoeglijke naamwoorden en schrijven ze in de gepaste rij: bijvoeglijk naamwoord, bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord of stoffelijk bijvoeglijk naamwoord.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

Dit is een evaluatieopdracht. De leerlingen vullen de bijvoeglijke naamwoorden in, afgeleid van het woord dat voor de zin staat.

Aan de slag

2 Kruis de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden aan.

☐ de bedrukte pagina	☐ de beantwoorde vraag	☐ het ijzeren hek
☐ de rieten mand	☐ het verloren geld	☐ een glazen vaas
☐ de gebroken arm	☐ het verwachte geschenk	☐ een gehesene vlag
☐ de zijden sjaal	☐ het wollen sokje	☐ een zilveren ring
☐ de gefrituurde vis	☐ houten kasten	☐ stenen muren
☐ gemalen tarwe		

Bij welke drie werkwoorden verandert de klank in de verleden tijd? Schrijf die werkwoorden op en schrijf het bijvoeglijk naamwoord eronder.

3 Vul de kolommen aan met bijvoeglijke naamwoorden die je kunt afleiden van het voltooid deelwoord.

pesten	het gepeste kind
redden	het _____ poesje
printen	de _____ tekst
vergroten	de _____ foto
lezen	de _____ tekst
doden	de _____ mug

4 Schrijf het werkwoord in de juiste vorm of het bijvoeglijk naamwoord afgeleid van het voltooid deelwoord.

- sparen Mijn oma heeft veel geld _____.
- verliezen Gisteren _____ de Rode Duivels de wedstrijd. De _____ match was een echte nederlaag.
- vinden Bewaar jij de _____ voorwerpen?
- drukken De _____ folders werden uitgedeeld.
- tekenen De _____ figuren op de muren waren prachtig.
- verwachten De _____ winnaar werd voor een persconferentie _____.
- schrijven Verstuur jij de _____ brieven?
- stelen De politie ontdekt de _____ fietsen.

Extra

Schrijf de bijvoeglijke naamwoorden op de juiste manier in de gepaste rij. gemakkelijk (kleding) – gewass (takens) – metal (staven) – verdien (punten) – ingepak (pakjes) – koper (buizen) – gemis (kansen) – aardig (mensen) – smal (paadjes) – leder (vesten)

bijvoeglijk naamwoord	_____
bijvoeglijk naamwoord afgeleid van een voltooid deelwoord	_____
stoffelijk bijvoeglijk naamwoord	_____

Terugkijken

5 Vul het bijvoeglijk naamwoord in.

- handig Hij is een _____ jongen.
- nieuw Heb je _____ schoenen?
- verliezen Cato zoekt een _____ knoop.
- breken Ayse heeft een _____ arm.
- hout Daar staat een _____ bureautje.
- zilver Ze won een _____ medaille.
- schillen Wil je een _____ appel?
- bereiken Dit is het _____ resultaat.
- uitzoeken Zijn dit de _____ kleren?
- breed We zagen een _____ rivier.

MATERIAAL

- uitlegkaart stappenplan klankgroepen, R5, WW3 en stappenplan werkwoorden
- per leerling: kleurpotloden
- leerwerkboek p. 51 - 53

PRAKTISCHE INFO

- Maak drie kolommen op het bord: **bijvoeglijke naamwoorden**, **bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord** en **stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden**. Vertel de leerlingen dat er in elke kolom ongeveer drie woorden thuishoren. Maak in de kolom van de bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord **nog twee aparte kolommen**: **bijvoeglijke naamwoorden eindigend op -e** en **bijvoeglijke naamwoorden eindigend op -en**.
- Het is belangrijk om het denkproces naar de functie van het woord in de zin te blijven stimuleren. Enkel wanneer leerlingen door hebben of het om een persoonsvorm in de verleden tijd, een bijvoeglijk naamwoord of een voltooid deelwoord gaat, kunnen ze het woord correct schrijven.
- Als de leerlingen niet meer weten wat een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord is, herhaal dan kort dat dat aangeeft uit welk materiaal iets bestaat. Laat de leerlingen zelf enkele voorbeelden aanhalen en wijs erop dat deze bijvoeglijke naamwoorden eindigen op -en.
- Er is geen specifieke uitlegkaart voor het schrijven van (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden, de leerlingen moeten de gekende spellingsregels toepassen. Verwijs zeker naar het stappenplan klankgroepen.

DIDACTISCHE INFO

In het vijfde leerjaar hebben de leerlingen geleerd bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van een voltooid deelwoord correct te schrijven. In les 1 van dit blok werd dit herhaald en uitgebreid. In deze les wordt ook aandacht besteed aan het stoffelijk bijvoeglijk naamwoord. Dit is eveneens herhaling van vorig jaar.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: expliciteren van een gebruikte strategie.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.
- Gericht samenwerken in duo's om tot een oplossing te komen.
- Antwoorden vergelijken en overleggen bij een verschil.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- hijsen, gehesen
iets omhoogtrekken
Elke dag wordt de vlag opnieuw gehesen.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Schrijf deze woorden op het bord: *vondst, geenszins, pannenkoeken, kistje, gezamenlijk, ontdekking, verjaardagsfeestje*. Vertel dat je een *verhaaltje* gaat voorlezen waarin woorden ontbreken. Het zijn de zeven woorden die op het bord staan. Tijdens het voorlezen vervang je deze woorden door 'plop'. De leerlingen noteren de zeven woorden in de volgorde waarin ze voorkomen op een blaadje.

Vannacht had ik een bijzondere droom. Ik was terug zes jaar en gaf een plop (verjaardagsfeestje). Het was plop (geenszins) een gewoon feest. Papa en mama hadden een stapel van wel tweehonderd plop (pannenkoeken) gebakken. Nadat we onze buiken rond hadden gegeten, begonnen we plop (gezamenlijk) aan een zoektocht naar een schat. Na allerlei hindernissen groeven we onze plop (vondst) op. Toen we het plop (kistje) openden, werden onze ogen verblind door de schitterende diamanten die erin zaten. Allemaal waren we sprakeloos van deze plop (ontdekking).

Besprek de antwoorden. Laat de leerlingen de **moeilijkheid in elk woord** verwoorden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen lezen om de beurt een woord hardop. Laat hen telkens naar het woordbeeld kijken, zodat ze kunnen constateren dat niet alle letters duidelijk worden uitgesproken. Vervolgens kleuren ze de letters die niet duidelijk worden uitgesproken.

Uitleg

Overloop samen de **uitlegkaart**. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: **O** voor **onthoudwoorden**.

Lees samen de woorden van de week en de extra woorden. Schenk voldoende aandacht aan de uitspraak. Moedig de leerlingen aan om bij twijfel ook de **drie andere uitlegkaarten** erbij te nemen.

Op verkenning

1

Lees de woorden hardop.

Kleur in de woorden de letters die je niet duidelijk uitspreekt.

sinds

erwt

ontdekking

voortdurend

alleszins

feestje

07

onthoudwoorden - 7

Woorden met niet-uitgesproken letters

In sommige woorden worden letters **niet** (of **niet duidelijk**) uitgesproken.

Onthoud deze woorden.

- d in **vondst**
- d in **sinds**
- z in **geenszins**

- h in woorden met **th**
yoghurt, spaghetti

- verkleinwoorden**: bedenk hoe deze woorden zijn opgebouwd.
beest + je beestje
zacht + jes zachtjes

woorden van de week

de vondst de ontdekking
het feestje onderhands
alleszins sinds
geenszins zachtjes

extra woorden

de erwt
de markt de ontdekking
de yoghurt de uitdaging
de bowlen reusachtig
gezamenlijk
voortdurend

R1

regelwoorden - 1

Lange woorden

Bedenk bij een lang woord:

- Is het een samenstelling?
- Is het een woord met een vast stukje?
- Hoe schrijf je de andere klankgroepen?

1. Is het een samenstelling?

Een samenstelling bestaat uit twee of meer woorden. Schrijf die achter elkaar.
huis + sleutel = huissleutel

2. Is het een woord met een vast stukje?

Stukjes als **ge, be, ver, lij(e), tel(e) en ing** schrijf je altijd op dezelfde manier.
verbinding belachelijk gebrekkig gelovig

3. Hoe schrijf je de andere klankgroepen?

Wat hoor je op het einde van de klankgroep? (zie ook stappenplan klankgroepen)

afbranden (medeklinker → hoorspoor)
beloven (lange klinker → regelspoor)
vertrappelen (korte klinker → regelspoor)
bedoeLEN (tweetenklinker → hoorspoor)

Kun je het woord toch niet schrijven, zoek het dan op in een woordenboek of woordenlijst.

woorden van de week

de hoestdrank
de inrichting
de organisatie
de ontploffing
de sterrenbeelden
de uitdaging
reusachtig
verschrikkelijke

extra woorden

de flatgebouwen
de professoren
de vergelijking
doorrijden
fantastisch
onverschillig

R2

regelwoorden - 2

Samenstellingen

Een samenstelling bestaat uit twee of meer woorden.
Schrijf de woorden aan elkaar.

Voorbeelden

fiets + tas = fietstas
boot + tocht = boottocht

Soms hoor je niet alle klanken in de samenstelling. Toch schrijf je alle letters van de twee woorden.

vuur + rood = vuurood
boot + tocht = boottocht
hoofd + pijn = hoofdpijn
kast + deur = kasdeur

boeken + kast = boekenkast
woorden + boek = woordenboek

Rij je vooruit? Kijk dan door de voorruit.
Rij je achteruit? Kijk dan door de achterruit.

woorden van de week

de brandweeroefening
de bloeddruk
de motorrijder
de ontdekkingstocht
de tuinkruiden
het sinaasappelsap
achttienduizend

extra woorden

de brandkastdeur
de handtekening
de stripboeken
de ontdekkingsreiziger
de toneelvoorstelling
de wegwesperring

R3

regelwoorden - 3

Samenstellingen met tussenstukje met **doffe e(n)**

Veel samenstellingen worden gevormd met het tussenstukje **e(n)**.

Dat schrijf je bijna altijd als **en**.

Voorbeeld

Het hok van een hond is een **honden**hok.

Hoor je in een **samenstelling de doffe e(n)**, kijk dan naar het eerste deel.

- Eindigt het eerste woord zelf op **e** of **en**?
Dan gebruik je geen tussenstukje.

mode + show = modeshow
regen + jas = regenjas
gemeente + huis = gemeentehuis
groente + soep = groentesoep

- Eindigt het eerste woord **niet** op **e** of **en**?
Schrijf het tussenstukje met **en**.

hond + hok = **honden**hok
kip + ei = **kippen**ei

Is het **geen** samenstelling? Dan schrijf je **e**.
vriendelijk, **hopel**oos

woorden van de week

de boekentas
de duiventil
de groentesoep
de pennenzak
de regenjas
het gemeentehuis

extra woorden

de etalagepop
de koekendoos
de paardenstaart
de pannenkoek
de ruggengraat
de ruimtevaart
de samenwerking
de tomatensaus

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens werken ze op dezelfde wijze verder. Belangrijk is dat ze op elk moment een beroep op elkaar kunnen doen als het even niet lukt.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen verbinden de woorddelen met elkaar. Ze schrijven het volledige woord nog eens op en kleuren de letters die niet duidelijk worden uitgesproken.

Opdracht 3

De leerlingen vullen ontbrekende letters aan in de opgegeven woorden en schrijven ze nog eens juist op. Daarna kiezen ze twee woorden waarvan ze de betekenis duidelijk maken in zinnen.

Opdracht 4

De leerlingen vullen de zinnen aan met de (extra) woorden van de week.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen maken een grappige zin met zo veel mogelijk woorden uit deze les. Nadien lezen ze de zin voor aan hun klasgenoot.

2 Verbind de woorden met elkaar.
Schrijf ze nog eens volledig op en kleur de medeklinker die je niet duidelijk uitspreekt.

bowling	baan	_____
onder	reiziger	_____
voort	potje	_____
honderd	kramer	_____
markt	durend	_____
yoghurt	zins	_____
alles	spriet	_____
ontdekkings	duizend	_____
gras	hands	_____

3 Welke letters ontbreken?
Schrijf de woorden juist op.

enigins - vonsin - zachjes - achien - gezamelijk - pannkoek - yoghurt - marakraam - erensoep - geenins

Kies twee woorden. Maak er telkens een zin mee waarin de betekenis juist gebruikt is.

4 Vul de zinnen aan met de (extra) woorden van de week.

Ik wil _____ toegeven dat je gelijk hebt! Ik val nog liever dood!

Ik ontdekte het antwoord op het raadsel en was fier op mijn _____.

Werd het huis _____ verkocht?

_____ gisteren zijn mijn ouders ook grootouders, want mijn grote zus kreeg haar eerste kindje.

_____ zingt ze een slaapliedje voor de kleine spruit.

De _____ van het vuur was een grote stap in de geschiedenis van de mens.

Breng jij _____ mee van de _____?

Terugkijken

5 Maak een grappige zin met zo veel mogelijk woorden uit deze les.
Lees hem voor aan je klasgenoot.

MATERIAAL

- uitlegkaarten R1, R2, R3 en O7
- per leerling: kleurpotloden
- leerwerkboek p. 54 en 55

DIDACTISCHE INFO

In les 2 van dit blok hebben de leerlingen al geoefend op het correct schrijven van struikelwoorden. In deze les ligt de nadruk op onthoudwoorden met letters die niet worden uitgesproken.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Als je met de klas een lijstje bijhoudt met moeilijk te schrijven woorden, kun je de woorden die aan bod komen in deze spellingsles zeker toevoegen.

Hang de lijst op een zichtbare plek in de klas en verwijst er ook regelmatig naar.

Je kunt de leerlingen ook zelf een lijst laten maken met hun 'lastige' woorden.

Die lijst kunnen ze bijhouden in een taalmap of een oefenschrift zodat hij vlot hanteerbaar is.

Als je met *Studio taal* werkt, kun je gebruikmaken van [Mijn woordenblad!](#) achteraan in het leerwerkboek of via de [leerkrachtassistent](#).

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de vondst**
iets wat je gevonden hebt of iets wat je heel goed bedacht hebt
Tijdens de opgravingen deed hij een fantastische vondst.
- **alleszins**
geheel, in alle opzichten, helemaal
Zijn gedrag is alleszins te begrijpen.
- **geenszins**
helemaal niet
Jij stoort geenszins!
- **onderhands**
van persoon tot persoon, zonder tussenkomst van een notaris
De auto werd onderhands verkocht.
met de hand laag
Hij speelt de bal onderhands door naar Maaike.

LESVERLOOP

Op verkenning

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

Lees de e-mail met de leerlingen.

Hoi Pieter-Jan,

Hoe gaat het met je?

Met mij gaat het goed. Ik heb drie weken stage gelopen bij de VRT. Het was leuk om voor tv te werken. En nu loop ik stage in een elektronicawinkel.

We verkopen o.a. pc's en mobieltjes. Ik mag de klanten alles uitleggen over bv. e-mail en sms. Morgen krijg ik ook nog een cursus EHBO. Nu moet ik naar de wc, dus ik stop. Ik heb om 12.15 u. minstens 500 cl thee gedronken. Mail je mij a.u.b. snel terug?

Groetjes,

Abdul

Laat de leerlingen verwoorden waarover deze les zou kunnen gaan. Doorloop gezamenlijk de e-mail en laat de leerlingen alle afgekorte woorden onderstrepen.

De leerlingen verbinden de afkortingen uit de e-mail van Abdul met hun volledige betekenis.

Uitleg

Overloop samen de uitlegkaart. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: voor onthoudwoorden.

Leg de leerlingen uit wat afkortingen en letterwoorden zijn.

Afkortingen schrijf je meestal met een punt achter de eerste letter van elk afzonderlijk woord.

Letterwoorden zijn afgekorte woorden die je zonder punt schrijft. Sommige letterwoorden schrijf je met hoofdletters.

Neem voldoende tijd om stil te staan bij de betekenis van de afkortingen en de letterwoorden. Zien de leerlingen ook in dat je afkortingen steeds voluit zegt en letterwoorden niet? Laat hen nog andere voorbeelden geven.

Op verkenning

1

Onderstreep de afkortingen.

Nieuw bericht — X

Aan CC

Onderwerp

Hoi Pieter-Jan,

Hoe gaat het met je?

Met mij gaat het goed. Ik heb drie weken stage gelopen bij de VRT. Het was leuk om voor tv te werken.

En nu loop ik stage in een elektronicawinkel. We verkopen o.a. pc's en mobieltjes. Ik mag de klanten alles uitleggen over bv. e-mail en sms. Morgen krijg ik ook nog een cursus EHBO. Nu moet ik naar de wc, dus ik stop. Ik heb om 12.15 u. minstens 500 cl thee gedronken. Mail je mij a.u.b. snel terug?

Groetjes,
Abdul Verzenden

Wat betekenen de afkortingen en letterwoorden in de e-mail van Abdul? Verbind wat bij elkaar hoort.

wc	als het u belieft (= alstublieft)
sms	Vlaamse Radio- en Televisieomroep
o.a.	onder andere
VRT	short message service (= bericht per mobiele telefoon)
a.u.b.	water closet (= toilet)
pc	personal computer

08

onthoudwoorden - 8

Afkortingen en letterwoorden

Afkortingen schrijf je met één of meer punten.

Letterwoorden schrijf je zonder punten.

Voorbeelden

- Afkorting

• bv.	enz.	o.a.
m.a.w.	u.	max.

- Letterwoord

• sms	EHBO	tv
VRT	wc	

De afkorting

In een tekst kun je een woord of een groep woorden **afkorten** tot de eerste letter(s). Daarna volgt er een **punt**. Als je spreekt, lees je het woord voluit. blz. – de bladzijde

Maatgetallen schrijf je zonder punt.
km kg l

Het letterwoord

Letterwoorden zijn ontstaan uit de beginletters van andere woorden. Er volgt **geen punt**. Soms krijgen letterwoorden een **hoofdletter**. Als je spreekt, gebruik je het letterwoord.

woorden van de week

d.w.z. (dat wil zeggen)
nl. (nationaal)
o.a. (onder andere)
min. (minuut)
sms (short message service)
EHBO (eerste hulp bij ongevallen)

extra woorden

blz. (bladzijde)
enz. (enzovoort)
o.m. (onder meer)
gsm (global system for mobile communications)
pc (personal computer)

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens werken ze op dezelfde wijze verder. Belangrijk is dat ze op elk moment een beroep op elkaar kunnen doen als het even niet lukt.
- De opdrachten kunnen ook individueel of begeleid gemaakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen schrijven het letterwoord onder de juiste afbeelding.

Opdracht 3

Ze schrijven de woorden korter. Ze denken daarbij na of het een letterwoord of een afkorting is.

Opdracht 4

De leerlingen onderstrepen in de zinnen de woorden die je kunt afkorten en schrijven de verkorte woorden op.

Opdracht 5

De leerlingen zoeken zelf nog twee afkortingen of letterwoorden in een boek, krant of tijdschrift. Ze kunnen met een ander duo overleggen om de betekenis te achterhalen.

Vraag na afloop of er afkortingen of letterwoorden zijn waarvoor de leerlingen geen oplossing gevonden hebben of waaraan ze twijfelen.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

De leerlingen schrijven op welke afkortingen en letterwoorden zij zelf handig vinden om te gebruiken.

Aan de slag

2 **Schrijf de letterwoorden onder de juiste afbeeldingen.**
Kies uit: pc – gsm – tv – wc – EHBO.

3 **Schrijf de woorden korter.**
Denk aan het afkortingsteken!

dat wil zeggen = _____ Vlaamse Radio- en Televisieomroep = _____
 bijvoorbeeld = _____ personal computer = _____
 enzovoort = _____ bladzijde = _____
 minuut = _____ uur = _____
 liter = _____ global system for mobile communications = _____

4 **Onderstreep en schrijf.**
- Onderstreep in elke zin de woorden die je kunt afkorten.
- Schrijf de afkorting op.

Er zijn drie kinderen uitgenodigd op mijn feestje, namelijk Oliver, Stijn en Arthur. _____
 Er kunnen nog maximaal drie passagiers bij in de auto. _____
 We moeten 65 kilometer rijden voor we aan het pretpark zijn. _____
 Er zijn daar veel leuke attracties, onder andere een achtbaan en een spookhuis. _____
 Het was superleuk, met andere woorden we hebben genoten! _____

5 **Zoek nog twee afgekorte woorden in een boek, een krant of een tijdschrift.**
Schrijf de betekenis ervan op. Weet je het niet zeker? Overleg dan met een ander duo.

_____ = _____
 _____ = _____

Terugkijken

6 **Schrijf de afkortingen en letterwoorden die jij zelf handig vindt op.**

Afkorting: _____
 Letterwoord: _____

MATERIAAL

- boeken, kranten, tijdschriften
- uitlegkaart O8
- leerwerkboek p. 56 en 57

DIDACTISCHE INFO

- De leerlingen weten dat sommige woorden worden afgekort. In deze les staan we stil bij de schrijfwijze van afgekorte woorden, meer bepaald bij het verschil tussen een afkorting en een letterwoord. Beide begrippen komen aan bod.
- Door voldoende stil te staan bij de manier waarop de verkorte vormen worden uitgesproken, leren de leerlingen het verschil tussen een afkorting en een letterwoord kennen en kunnen ze daar de juiste spelling aan koppelen.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Informatiebronnen hanteren

TIP

- Sluit de les af met een spelletje: noem om de beurt een afgekort woord. Bedenk er samen zo veel mogelijk! Je mag elkaar tips geven. Kun je twee keer de hele klas rond?
- Je kunt voor dit spelprobleem ook een memoryspel maken.
- In aansluiting op deze officiële afkortingen en letterwoorden kun je aandacht besteden aan sms-taal. Welke afkortingen gebruiken leerlingen bij het chatten en sms'en?

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de achtbaan**
8-vormige baan, waarover open wagentjes met grote snelheid omhoog- en omlaagrijden
Mijn broertje is nog te klein om op de achtbaan te rijden in dat pretpark.

LESVERLOOP

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Je kunt één of meerdere leerlingen aan de achterkant van het bord laten meeschrijven of op een computer die in verbinding staat met het digibord.
- De leerlingen maken de opdrachten met z'n tweeën. Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Ofwel vult een leerling het eerste deel van de opdracht individueel in en daarna vergelijken en verbeteren ze. Vervolgens werken ze op dezelfde manier het volgende deel af. Belangrijk is dat ze op elk moment op elkaar een beroep kunnen doen als ze vastlopen. Wijs hen erop dat ze bij twijfel de uitlegkaarten mogen raadplegen en de strategie daarbij telkens moeten verwoorden.

Alle opdrachten in deze les zijn [herhalingsopdrachten](#).

De leerlingen gaan meteen aan de slag. Geef slechts een korte werkinstructie bij deze les, omdat het om herhaling gaat. Begeleid enkel de leerlingen die moeite hebben met de opdrachten en zonder jouw hulp niet verder kunnen.

Stimuleer het gebruik van de uitlegkaarten.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen de zinnen aan met een [bijvoeglijk naamwoord](#) afgeleid van een [voltooid deelwoord](#).

Opdracht 2

De leerlingen zoeken elf woorden in de [woordenslang](#) en schrijven ze op.

Opdracht 3

De leerlingen onderstrepen in elke zin de woorden die korter geschreven kunnen worden. Daarna schrijven ze de [verkorte versie](#) op.

Opdracht 4

De leerlingen zoeken in de [woordzoeker](#) tien woorden die in dit blok aan bod kwamen en schrijven ze op. De eerste letter van elk woord is al gegeven. Met de bijvoeglijke naamwoorden maken ze telkens een zin.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen schrijven in duo's twee opdrachten over de woorden of [spelproblemen](#) die zij het moeilijkst vonden. Ze zetten hun namen op het blaadje met de opdrachten. Ze schrijven de antwoorden op een apart blaadje. Laat de opdrachten rondgaan. Alle duo's schrijven de antwoorden op de vragen van de andere duo's op. Laat daarna elk duo hun opdracht voorlezen en bespreek de antwoorden klassikaal. Welk duo had de meeste antwoorden goed?

In deze les komen alle spelproblemen van blok 4 aan bod. Verwijs naar de woorden aan het bord. Verwijs ook naar de uitlegkaarten die bij deze les gebruikt kunnen worden.

R1 regelwoorden - 1

Lange woorden
Bedenk bij een lang woord:
1. Is het een samenstelling?
2. Is het een woord met een vast stukje?
3. Hoe schrijf je de andere klankgroepen?

1. **Is het een samenstelling?**
Een samenstelling bestaat uit twee of meer woorden. Schrijf die achter elkaar.
huis + sleutel = huissleutel

2. **Is het een woord met een vast stukje?**
Stukjes als **ge**, **be**, **ver**, **lijk(e)**, **ig(e)** en **ing** schrijf je altijd op dezelfde manier.
verbinding belachelijk gebrekkig gelovig

3. **Hoe schrijf je de andere klankgroepen?**
Wat hoor je op het einde van de klankgroep? (zie ook stappenplan klankgroepen)

afbranden (medeklinker → hoorspoor)
beloven (lange klinker → regelspoor)
vertrappelen (korte klinker → regelspoor)
bedoeien (tweetenklinker → hoorspoor)

Kun je het woord toch niet schrijven, zoek het dan op in een woordenboek of woordenlijst.

woorden van de week
de hoestdrank
de inrichting
de organisatie
de ontploffing
de sterrenbeelden
de uitdaging
reusachtig
verschrikkelijke

extra woorden
de flatgebouwen
de professoren
de vergelijking
doorrijden
fantastisch
onverschillig

O6 onthoudwoorden - 6

Struikelwoorden
Struikelwoorden zijn woorden waarin veel fouten worden gemaakt.

Onthoud die woorden.

woorden van de week
de anekdote het comité
de commissie het gemeed
de detective het product
de motor elektrisch
de professor tegemoet
de tatoeage

extra woorden
de plooiing
het apparaat
het porselein
het parallelogram
het appartement
de elektriciteit
onmiddellijk
interesse

• één of twee medeklinkers:
onmiddellijk, parallelogram, professor
het comité, maar de commissie
apart, maar het appartement en het apparaat

• d in: gemeed, maar t in: tegemoet

• k in: anekdote

• t in: detective

R2 regelwoorden - 2

Samenstellingen
Een samenstelling bestaat uit twee of meer woorden.
Schrijf de woorden aan elkaar.

Voorbeelden
fiets + tas = fietstas
boot + tocht = boottocht

Soms hoor je niet alle klanken in de samenstelling. Toch schrijf je alle letters van de twee woorden.

vuur + rood = vuurood
boot + tocht = boottocht
hoofd + pijn = hoofdpijn
kast + deur = kastdeur

boeken + kast = boekenkast
woorden + boek = woordenboek

Rij je vooruit? Kijk dan door de voorruit.
Rij je achteruit? Kijk dan door de achterruit.

woorden van de week
de brandweeroefening
de bloeddruk
de motorrijder
de ontdekkingsocht
de tulnkruiden
het sinaasappelsap
achttienduizend

extra woorden
de brandkastdeur
de handtekening
de stripboeken
de ontdekkingsreiziger
de toneelvoorstelling
de wegwesperring

O7 onthoudwoorden - 7

Woorden met niet-uitgesproken letters
In sommige woorden worden letters niet (of niet duidelijk) uitgesproken.

Onthoud deze woorden.

woorden van de week
de vondst de ontdekking
het feestje onderhands
alleszins sinds
geenszins zachtjes

extra woorden
de erwt
de markt
de ontdekking
de yoghurt
bowlen
gezamenlijk
voortdurend

• d in vondst
• d in sinds
• z in geenszins

• h in woorden met th
yoghurt, spaghetti

• verkleinwoorden: bedenk hoe deze woorden zijn opgebouwd.
beest + je = beesje
zacht + jes = zachtjes

R3 regelwoorden - 3

Samenstellingen met tussenstein
Veel samenstellingen worden gevormd met het tussenstein e(n).
Dat schrijf je bijna altijd als en.

Voorbeeld
Het hok van een hond is een hondenhok.

Hoor je in een samenstelling de doffe e(n), kijk dan naar het eerste deel:
• Eindigt het eerste woord zelf op = of en?
Dan gebruik je geen tussenstein.
mode + show = modeshow
regen + jas = regenjas
gemeente + huis = gemeentehuis
groente + soep = groentesoep

• Eindigt het eerste woord niet op = of en?
Schrijf het tussenstein met en.
hond + hok = hondenhok
kip + ei = kippenei

woorden van de week
de boekentas
de duiventil
de groentesoep
de pennenzak
de regenjas
het gemeentehuis

extra woorden
de etalagepop
de koekendoos
de gaardentaart
de pannenkoek
de ruggengraat
de ruimtevaart
de samenwerking
de tomatensaus

O8 onthoudwoorden - 8

Afkortingen en letterwoorden
Afkortingen schrijf je met één of meer punten.
Letterwoorden schrijf je zonder punten.

Voorbeelden
• Afkorting
bv. enz. o.a.
m.a.w. u. max.

• Letterwoord
sms EHBO tv
VRT wc

De afkorting
In een tekst kun je een woord of een groep woorden afkorten tot de eerste letter(s).
Daarna volgt er een punt.
Als je spreekt, lees je het woord voluit.
blz. – de bladzijde

Maatgetallen schrijf je zonder punt.
km kg l

Het letterwoord
Letterwoorden zijn ontstaan uit de beginletters van andere woorden. Er volgt geen punt.
Soms krijgen letterwoorden een hoofdletter.
Als je spreekt, gebruik je het letterwoord.

woorden van de week
d.w.z. (dat wil zeggen)
nl. (niet)
o.a. (onder andere)
min. (minuut)
sms (short message service)
EHBO (eerste hulp bij ongevallen)

extra woorden
blz. (bladzijde)
enz. (enzwouert)
o.m. (onder meer)
gsm (global system for mobile communications)
pc (personal computer)

R5 regelwoorden - 5

Woorden op -t, -d of -b, -p
Hoor je t of d of b aan het einde van een woord?
Maak het woord langer.

Voorbeelden
Je hoort taarten. → Je schrijft taart.
Je hoort kruiden. → Je schrijft kruid.
Je hoort begrijpen. → Je schrijft ik begrijp.
Je hoort webben. → Je schrijft web.

Sommige woorden met b aan het einde kun je niet altijd langer maken. Die moet je onthouden.

clut, eb

Let op bij samenstellingen.
Op welke letter eindigt het eerste woord? Maak dat woord langer.

buurtfeest buuren → buurt
hoofdpijn hoofden → hoofd
ribstof ribben → rib
liplezen lippen → lip

woorden van de week
de hoofdpijn
de wachtkamer
de webcam
het antwoord
het buurtcomité
breed

extra woorden
de handbagage
de kipburger
de krabpaal
de ribbroek
het hartritm
het zandkasteel

WW3 werkwoorden - 3

Het voltooid deelwoord
Een voltooid deelwoord van een werkwoord krijg je als je zegt: ik heb ... of ik ben ...
Een voltooid deelwoord eindigt meestal op t, d of en.

dansen ik heb gedanst.
groeien ik ben gegroeid.
zingen ik heb gezongen.

1. Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -d of -t?
Verleng het woord.
• Hoor je te? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een t.
• Hoor je de? Dan schrijf je het voltooid deelwoord ook met een d.

werken ik werkte. ik heb gewerkt.
ontsnappen ik ontsnapte. ik ben ontsnapt.
horen ik hoorde. ik heb gehoord.
arresteren ik arresteerde. ik ben gearresteerd.

Soms kun je het woord enkel verlengen in de vijs-vorm.
ik locht. We lochten. ik heb gelocht.
ik bracht. We brachten. ik heb gebracht.

2. Hoor je op het einde van het voltooid deelwoord -en of -aan?
Schrijf dan op wat je hoort of volg de regels van het stappenplan klankgroepen.

kiezen ik heb gekozen.
staan ik heb gestaan.
kijken ik heb gekeken.

stappenplan werkwoorden

Is het een werkwoord? → nee → Volg het hoor-, regel- of onthoudspoor.

ja → Is het een persoonsvorm? Stel de ja/nee-vraag.

ja → Is het tegenwoordige tijd (tt) of verleden tijd (vt)?

→ Kijk naar het onderwerp. Kies de juiste persoonsvorm.

tt
stam stam + t infinitievorm
ik loop. Jij loopt. Wij lopen.
Vind je? Hij vindt. Jullie vinden.
Tom loopt. De jongens spelen.

vt
klank verandert stam + te(n) stam + de(n)
ik liep. Wij liepen. Ik/wij werkte(n). Ik/wij speelde(n).
Jij vond. Jullie vonden. Jij/jullie danste(n). Jij/jullie reisde(n).
Hij/zij wachte(n). Hij/zij antwoordde(n).

MATERIAAL

- R1, R2, R3, R5, stappenplan klankgroepen, O6, O7, O8, WW3 en stappenplan werkwoorden
- leerwerkboek p. 58 en 59

PRAKTISCHE INFO

De leerlingen kunnen de opdrachten best in duo's uitvoeren. Ze controleren elkaars werk en zo kunnen ze de woorden ook met elkaar bespreken. Want het is moeilijker om je eigen fouten te zien dan die van een ander. Stimuleer de leerlingen om bij twijfel zeker de uitlegkaarten te gebruiken.

DIDACTISCHE INFO

Deze les is een herhalingsles van blok 4. De leerlingen krijgen de kans om de spelproblemen uit dit blok te oefenen en zo te verankeren. Zo ervaren ze of ze een spelprobleem goed of minder goed beheersen. Heb je in voorgaande lessen opgemerkt dat leerlingen problemen hebben met een specifiek spelprobleem, dan kan dit het moment zijn om hen wat meer individuele begeleiding te geven.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.
- Plezier beleven aan het spelen met taal.

TIP

Als je tijdens de vorige lessen een lijst hebt bijgehouden met moeilijke woorden, breng die dan nu nog even in de aandacht. Of verwijfs naar [Mijn woordenblad!](#) als je met *Studio taal* werkt.

Vraag de leerlingen of ze nog weten welke woorden er op de lijst staan en wat er moeilijk aan was. Maak er een spelletje van om zo veel mogelijk woorden in herinnering te brengen.

AANDACHT VOOR WOORDEN

Sta nog even stil bij de woorden waarmee de leerlingen het moeilijk hadden in de vorige lessen. Breng ze ter sprake in een zinvolle context.

Contacteer onze Zwijsen adviseurs

Heb je vragen over dit **Doe-het-zelfpakket** of over *Studio taal en spelling*? Onze adviseurs staan voor je klaar om al je vragen te beantwoorden. De Zwijsen adviseurs kunnen je ook op de hoogte brengen van interessante acties en promoties.

Anneleen Coppens

T 0497 77 51 30
anneleen.coppens@
uitgeverijzwijsen.be

Michel van der Meijden

T 0484 29 64 78
michel.vandermeijden@
uitgeverijzwijsen.be

Tim Francis

T 0496 87 53 86
tim.francis@
uitgeverijzwijsen.be

Evelyn Vernimmen

T 0473 36 02 21
evelyn.vernimmen@
uitgeverijzwijsen.be

Stephanie Lodrioor

T 0473 33 13 23
stephanie.lodrioor@
uitgeverijzwijsen.be

Hanne Vertessen

T 0494 70 68 77
hanne.vertessen@
uitgeverijzwijsen.be

Olivier Massart

T 0470 80 63 17
olivier.massart@
uitgeverijzwijsen.be

www.uitgeverijzwijsen.be/mijnadviseur
Ontdek welke adviseur verantwoordelijk is voor
jouw school/gemeente.

Colofon Studio taal**Auteurs**

Marlien Buyens
Sofie De Clercq
Sarah Delsard
Sylvie Thienpont
Tineke Vanherck

Coördinatie en advies

Katrien Daerden
Riet Jeurissen
Hilde Van den Bossche
Jo van den Hauwe

Illustraties en fotografie

Flor Aguilar
Mieke Driessen
Alexandra Pillaert
Adobe Stock
Shutterstock
Studio Wasabi

Projectteam Zwijsen België

© 2021 Uitgeverij Zwijsen N.V., Antwerpen
maakt deel uit van WPG

ISBN 9789463682978
D/2021/1919/066
NUR 191

In deze uitgave van 'Studio taal/spelling' werd gebruikgemaakt van materiaal van 'Estafette editie 3' (methode voor het lager onderwijs van Uitgeverij Zwijsen B.V., Tilburg) en 'Zie zo Taal/Spelling' (methode voor het lager onderwijs van Uitgeverij Zwijsen N.V., Antwerpen).

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaandelijke toestemming van de uitgever.

Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

Aan het verwerven, waar nodig, van toestemming tot overname is door de uitgever de uiterste zorg besteed. Zou desondanks blijken dat een rechthebbende over het hoofd is gezien, dan verzoeken wij deze contact op te nemen met Uitgeverij Zwijsen België N.V.

Studio taal

Met Studio taal, de nieuwe taalmethode voor leerjaar 2 tot 6,
breng je samen taal tot leven!

www.studiotaal.be

Studio spelling

Studio spelling vormt samen met Studio taal de perfecte
combinatie voor je spelling- en taalonderwijs.

www.studiospelling.be

Studio taal & spelling bij jou op school?
Vraag nu jouw presentatie!

Onze Zwijsen adviseurs komen graag met de
materialen naar jouw school om *Studio taal &*
Studio spelling inhoudelijk toe te lichten.

Bel ons op 03 205 94 94 voor een afspraak.

Uitgeverij Zwijsen België

Klantendienst – telefoon: 03 205 94 94

E-mail: info@uitgeverijzwijsen.be

www.uitgeverijzwijsen.be